

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

**BREZPOSELNOST, INFLACIJA IN GOSPODARSKA RAST V
DRŽAVAH V PREHODU**

Ljubljana, februar 2004

URŠKA ARH

IZJAVA

Študent/ka _____ izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom _____, in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____.

Podpis: _____

KAZALO

1. UVOD	1
2. UČINKI TRANZICIJE NA BREZPOSELNOST, INFLACIJO IN GOSPODARSKO RAST V IZBRANIH TRANZICIJSKIH DRŽAVAH V OBDOBJU OD LETA 1992 DO LETA 2002...3	
2.1. TRANZICIJA	3
2.2. UČINKI TRANZICIJE NA BREZPOSELNOST	4
2.2.1. BREZPOSELNOST NA ČEŠKEM	5
2.2.2. BREZPOSELNOST V ESTONIJI	6
2.2.3. BREZPOSELNOST NA POLJSKEM.....	6
2.2.4. BREZPOSELNOST V SLOVENIJI.....	7
2.2.5. BREZPOSELNOST V BOLGARIJI.....	8
2.2.6. BREZPOSELNOST V RUSIJI.....	9
2.3. UČINKI TRANZICIJE NA INFLACIJO	9
2.3.1. INFLACIJA NA ČEŠKEM	10
2.3.2. INFLACIJA V ESTONIJI.....	11
2.3.3. INFLACIJA NA POLJSKEM	12
2.3.4. INFLACIJA V SLOVENIJI	12
2.3.5. INFLACIJA V BOLGARIJI.....	14
2.3.6. INFLACIJA V RUSIJI	14
2.4. UČINKI TRANZICIJE NA GOSPODARSKO RAST.....	15
2.4.1. GOSPODARSKA RAST NA ČEŠKEM.....	16
2.4.2. GOSPODARSKA RAST V ESTONIJI.....	16
2.4.3. GOSPODARSKA RAST NA POLJSKEM.....	17
2.4.4. GOSPODARSKA RAST V SLOVENIJI.....	18
2.4.5. GOSPODARSKA RAST V BOLGARIJI	18
2.4.6. GOSPODARSKA RAST V RUSIJI.....	19
3. VZROKI ZA RAZLIKE MED MAKROEKONOMSKIMI KAZALNIKI V IZBRANIH DRŽAVAH.....	19
3.1. VZROKI ZA RAZLIKE V BREZPOSELNOSTI	20
3.1.1. DEJAVNIKI, KI SO VPLIVALI NA BREZPOSELNOST V DRŽAVAH V PREHODU	20
3.2. VZROKI ZA RAZLIKE V INFLACIJSKI STOPNJI	23

3.2.1.	DEJAVNIKI, KI SO VPLIVALI NA INFLACIJO V DRŽAVAH V PREHODU.....	24
3.3.	VZROKI ZA RAZLIKE V GOSPODARSKI RASTI.....	27
3.3.1.	DEJAVNIKI GOSPODARSKE RASTI V DRŽAVAH V PREHODU NA KRATEK ROK.....	27
3.3.2.	DEJAVNIKI DOLGOROČNE GOSPODARSKE RASTI	34
3.4.	VZROKI RAZLIK V NIHANJU BREZPOSELNOSTI, INFLACIJE IN GOSPODARSKE RASTI ZARADI NEUSTREZNE EKONOMSKE POLITIKE	36
3.4.1.	ČEŠKA – VALUTNA KRIZA LETA 1997.....	36
3.4.2.	POLJSKA – GOSPODARSKA STAGNACIJA LETA 2001	37
3.4.3.	RUSIJA – FINANČNA KRIZA LETA 1998.....	37
4.	PRIMERJAVA USPEŠNOSTI POTEKA TRANZICIJE PRED VSTOPOM V EVROPSKO UNIJO IN EVROPSKO MONETARNO UNIJO.....	38
4.1.	POGOJI ZA VSTOP TRANZICIJSKIH DRŽAV V EVROPSKO UNIJO IN EVROPSKO MONETARNO UNIJO.....	40
4.2.	PRIMERJAVA NAPOVEDI O VREDNOSTIH TREH MAKROEKONOMSKIH KAZALNIKOV ZA LETO 2003 IN POSLEDIČNO IZPOLNJEVANJE MAASTRICHTSKIH KRITERIJEV	40
4.3.	USPEŠNO ZAKLJUČEVANJE TRANZICIJSKEGA OBDOBJA NA PODLAGI USTREZNE EKONOMSKE POLITIKE.....	43
4.3.1.	EKONOMSKA POLITIKA IN INFLACIJA.....	44
4.3.2.	EKONOMSKA POLITIKA IN GOSPODARSKA RAST	45
4.3.3.	EKONOMSKA POLITIKA IN BREZPOSELNOST	45
5.	SKLEP	46
6.	LITERATURA.....	48
7.	VIRI	52

SLOVAR

PRILOGE

Zelo daleč od resnice je ta trenutek močno razširjeno prepričanje, da potrebujemo mednarodno gospodarsko oblast, države pa naj bi ob tem obdržale neomejeno politično suverenost. Drži namreč nasprotno. V tem trenutku bi potrebovali močnejšo politično silo, ki bi nadzorovala gospodarske interese in bi, zato ker sama ne bi bila vpletena v gospodarske igre, ostajala v sporih med njimi neodvisna. Problemi, ki zaradi zavestnega upravljanja gospodarstva nastajajo na nacionalni ravni, bi neizogibno dobili še večje razsežnosti, če bi se planiranja lotili na mednarodni ravni.

(F. A. Hayek, 1991, str. 102)

1. UVOD

Tranzicija! Pojem, ki so si ga ljudje razlagali kot hiter preskok v boljšo, lažjo in pravičnejšo prihodnost. Toda pokazalo se je, da gre za daljše prehodno obdobje s številnimi socialnimi, političnimi in ekonomskimi spremembami. Prehodno obdobje, ki se še vedno ni zaključilo in v vsaki tranzicijski državi piše svojo zgodbo. Zgodbo, odvisno od negativnih vplivov, ki jih posamezne države nosijo s seboj iz centralno-planskega ekonomskega sistema, ki jih je opeharil ustrezne institucionalne organiziranosti potrebne za razvoj konkurenčnega vstopa v tržni sistem.

Na dan so privrele vse prikrite pomanjkljivosti planskega sistema, ki so se pokazale v povečanju stopnje brezposelnosti, skokoviti inflaciji, velikih proračunskih primanjkljajih... Države so se tako začele zavedati nujnosti izvajanja ustrezne ekonomske politike in korenitih strukturnih sprememb (privatizacija, denacionalizacija, reforme sistema državne blaginje, predvsem pokojninskega in zdravstvenega sistema, reforma davčnega sistema). Uspešnost pri izvajanju sprememb naj bi jim omogočila izpolnitev konvergenčnih kriterijev za vstop v Evropsko unijo in kasneje tudi maastrihtskih kriterijev za vstop v Evropsko monetarno unijo. Tukaj si postavljam vprašanje: »Ali sprejemanje kriterijev kot absolutno kratkoročno prioriteto fiskalne in denarne politike, brez upoštevanja specifičnih s tranzicijo povezanih razmer za domače gospodarstvo, odtehta nagrada članstva v Evropsko monetarno unijo?« Torej, skozi več kot desetletno tranzicijsko obdobje se še vedno postavljajo vprašanja, na katera ni vedno moč poiskati enotnega odgovora. To je tudi razlog, da sem se odločila napisati diplomsko nalogo na to temo in dobiti boljši vpogled v same ekonomske probleme, s katerimi se skozi tranzicijsko obdobje srečujemo ekonomisti.

Moja prioriteta naloga je tako analizirati vzroke, ki so države bodisi omejevali, bodisi jim odprli pot k zmanjševanju stopnje brezposelnosti, zniževanju stopnje inflacije in k zmerni gospodarski rasti. Skušala bom ugotoviti, kako različne ekonomske politike in reforme vplivajo na makroekonomske kazalnike. Vem namreč, da je težko vzpostaviti konvergenco vseh kazalnikov, saj že na podlagi teorije Philipsove krivulje vemo, da obstaja obratnosorazmerje med stopnjo inflacije in stopnjo brezposelnosti. Torej na vprašanje: »Ali inflacija ali odpuščanje?« in

»Kako zmanjšati inflacijo, ne da bi vplivali na devizni tečaj in posledično zmanjšanje konkurenčnosti izvoznikov, ki se kaže v manjši gospodarski rasti?« ni tako enostavno odgovoriti.

Odgovore bom skušala poiskati na podlagi analize šestih držav, ki so različno uspešne na svoji tranzicijski poti. Prve štiri države (Češka, Estonija, Poljska, Slovenija) imajo status države pristopnice, kar pomeni, da bodo v Evropsko unijo vstopile 1. maja 2004. Bolgarija ima status kandidatke in bo v Evropsko unijo vstopila predvidoma leta 2007. Tukaj ne morem reči, da je zato manj uspešna, ampak moramo odkriti vzroke, ki so ji onemogočili hitrejšo izpolnjevanje kriterijev. Za nazornejšo analizo sem za primerjavo izbrala še Rusijo, ki bo morala še marsikaj spremeniti na ekonomskem področju predno bo izpolnila kriterije za vstop v Evropsko unijo.

Diplomska naloga je tako razdeljena na tri vsebinsko povezana poglavja. V prvem poglavju bom predstavila gibanje treh makroekonomskih kazalnikov (stopnje brezposelnosti, stopnje inflacije in gospodarske rasti) izbranih držav v obdobju od leta 1992 do 2002. V drugem poglavju bom analizirala vzroke, ki so vplivali na spremembe imenovanih kazalnikov in tako povzročili, da so ekonomski analitiki države razdelili v skupine bolj in manj uspešnih znotraj tranzicijskega obdobja. Sem bom uvrstila tudi ekonomsko politiko, ki je vzrok marsikaterim razlikam med makroekonomskimi kazalniki tranzicijskih držav in velja trenutno za najpomembnejšo temo med ekonomskimi analitiki. Tretje poglavje bom nadaljevala s prikazom uspešnosti poteka tranzicije na podlagi izpolnjevanja kriterijev za vstop v Evropsko unijo¹ in Evropsko monetarno unijo², kjer si bom pomagala z napovedmi o vrednostih treh imenovanih makroekonomskih kazalnikov za leto 2003. Poglavje in diplomsko nalogo bom zaključila z usmeritvami v okviru vodenja ustrezne ekonomske politike, ki je ključnega pomena za doseganje željenih rezultatov oziroma uspešnega zaključka tranzicijskega obdobja. Ključno vprašanje bo poiskati odgovor na to kako vplivati na stopnjo inflacije, ki v vseh državah predstavlja velik problem, brez prevelikega negativnega vpliva na ostale veje gospodarstva. Kako združiti instrumente monetarne, fiskalne, dohodkovne in tečajne politike, ki bodo postavili okvir za konkurenčno, stabilno in socialno pravično državo. Makroekonomska politika se namreč navadno vodi na ravni države. Dobra makroekonomska politika naj bi maksimirala pozitivne učinke države na gospodarstvo, kjer so taki učinki možni, minimalizirala negativne učinke države na gospodarstvo, kjer do negativnih vplivov prihaja zaradi samega obstoja močnega javnega oziroma državnega sektorja.

---

¹ V nadaljevanju EU.

² V nadaljevanju EMU.

2. UČINKI TRANZICIJE NA BREZPOSELNOST, INFLACIJO IN GOSPODARSKO RAST V IZBRANIH TRANZICIJSKIH DRŽAVAH V OBDOBJU OD LETA 1992 DO LETA 2002

Makroekonomija se ukvarja z obnašanjem gospodarstva kot celote, in sicer: skuša razložiti celotnogospodarske agregate v okviru tržnega sistema, ki zajema vse ekonomske transakcije. Ukvarja se s štirimi makroekonomskimi problemi (nezaposlenostjo, inflacijo, z vzdrževanjem zunanjetrgovinske konkurenčnosti in ravnotežja, ter z rastjo in nihanjem proizvodnje).

2.1. TRANZICIJA

Tranzicija pomeni prehodno obdobje, ki vodi iz enega stanja v drugega. Politična tranzicija pomeni prehod iz enopartijskega političnega sistema v demokratični sistem, ekonomska tranzicija pa prehod iz centralno-planskega gospodarskega sistema v sistem s tržnim gospodarstvom.

Šestindvajset držav je tako v približno 12 letih načrtalo različne, bolj ali manj uspešne, tranzicijske zgodbe. Ne poznamo namreč modela, ki bi za vse države, glede na njihovo različno gospodarsko razvitost, načrtal eno in enako uspešno tranzicijsko pot. V prvi vrsti so tukaj že začetne razmere v posameznih državah, ki onemogočajo, da bi imele na začetku transformacije vse enake pogoje za uspeh. Države bivše Sovjetske zveze so bile slabše seznanjene s tržno-orientiranimi institucijami, saj so bile 20-30 let dlje pod vplivom komunizma. Zato Fisher in Sahay (2000, str. 4) pravita, da so bila prav tu makroekonomska neravnovesja največja. Vendar pa imajo te države določeno prednost, saj so bogate z naravnimi viri. Države Srednje in Vzhodne Evrope ter Baltske države pa so imele boljše začetno izhodišče že zaradi lege in same gospodarske razvitosti. Tako sta Fisher in Sahay na osnovi štirih kriterijev (geografske oddaljenosti tranzicijskih držav od razvite Zahodne Evrope, razlik v prihodkih med tranzicijskimi državami in državami Evropske unije, relativne makroekonomske uspešnosti in napredka pri uvajanju tržnega sistema) tranzicijske države razdelila v tri skupine (Fisher, Sahay, 2000, str. 4):

1. države Srednje in Vzhodne Evrope (Albanija, Bolgarija, Češka, Hrvaška, Madžarska, Makedonija, Poljska, Romunija, Slovaška in Slovenija);
2. Baltiške države (Estonija, Latvija, Litva);
3. države bivše Sovjetske zveze brez Baltiških držav (Armenija, Azerbejdžan, Belorusija, Kazahstan, Kirgizija, Gruzija, Moldavija, Rusija, Tadžikistan, Turkmenija, Ukrajina in Uzbekistan).

Glede na ekonomske kriterije države v prvi skupini delimo še na hitre in počasne pri uvajanju reform. Države Jugovzhodne Evrope zaostajajo v primerjavi z ostalimi državami Srednje in Vzhodne Evrope, saj so se nekatere spopadale s ponovnimi recesijami zaradi neodločnosti pri uvajanju strukturnih reform (npr. Romunija in Bolgarija), druge pa z vplivom Balkanske vojne v devetdesetih letih. Zato ni čudno, da nekateri avtorji delijo države kar na uspešne in neuspešne.

Različni začetni pogoji, različni časovni okviri začetka tranzicijskega procesa in hitrost sprejemanja in implementiranja strukturnih reform onemogočajo, da bi lahko naredila lestvico in razvrstila države po hitrosti in uspešnosti transformiranja. Potrebno je upoštevati različna izhodišča, s katerih so posamezne države začele svoj proces transformacije, in na osnovi več kot 12 letnega obdobja narediti zaključke. Sedaj, po tako dolgem obdobju in na osnovi izpolnjevanja konvergenčnih in maastrihtskih kriterijev, lahko že podamo približne ocene o uspešnosti poteka tranzicije v posameznih državah.

2.2. UČINKI TRANZICIJE NA BREZPOSELNOST

Brezposelnost je eden osrednjih makroekonomskih problemov. Stopnja brezposelnosti je pogosto merilo uspeha makroekonomske politike. V skladu z opredelitvijo Mednarodnega urada za delo (International Labour Office-ILO) je brezposelnost opredeljena kot število ljudi nad določeno starostjo (Senjur, 1993, str. 156):

- ki so brez dela;
- so tekoče na razpolago za delo;
- iščejo delo v razdobju v katerem je govora.

Ekonomska teorija priznava naravno stopnjo brezposelnosti kot dolgoročno sprejemljivo brezposelnost, ki nastaja zaradi trenj na trgu dela (frikcijska brezposelnost) in kot posledica prepočasnega prilagajanja delovne sile spremenjeni sektorski strukturi narodnega gospodarstva (strukturna brezposelnost).³

Slika 1 prikazuje stopnje brezposelnosti v izbranih tranzicijskih državah v obdobju od leta 1992 do leta 2002. Iz slike vidimo, da sta imeli najnižjo stopnjo brezposelnosti v letu 1992 Češka in Estonija, najvišjo pa Bolgarija in Poljska. Prav Češka je bila po nizki stopnji brezposelnosti, ki jo je dosegala, izjema med tranzicijskimi državami. Bolgarija in Poljska v desetletnem obdobju nista uspeli bistveno zmanjšati stopnje brezposelnosti, ki je leta 2002 na Poljskem še vedno

---

³ Ciklična brezposelnost je kratkoročne narave in nastane kot posledica gospodarskih nihanj.

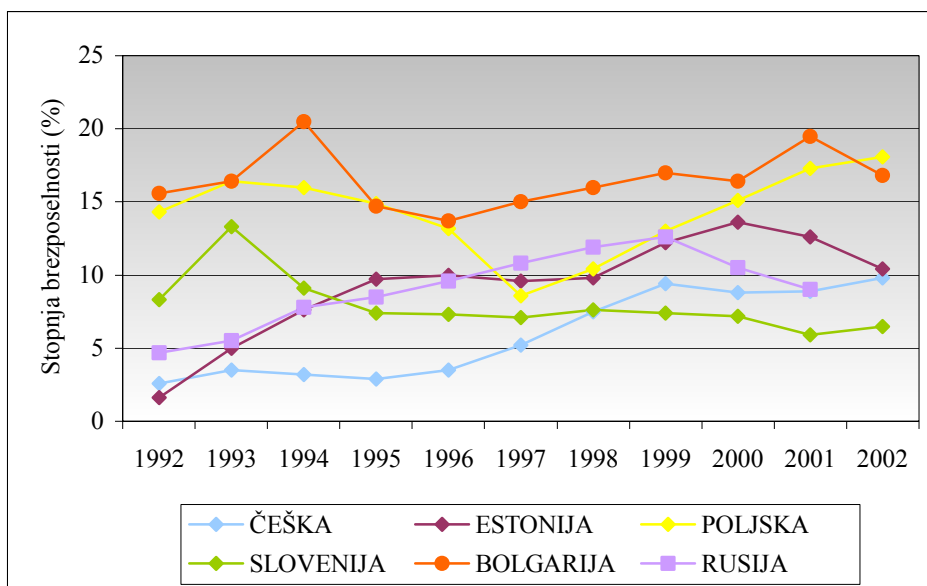
Frikcijska brezposelnost je posledica motenj v zaposlovanju, menjavanju zaposlitve, iskanju zaposlitve in jo lahko zmanjšamo z izboljšanjem delovanja trga dela.

Pri strukturni brezposelnosti gre za nezaposljivost starejših, manj kvalificiranih in tehnoloških presežkov. Rešitev je v izobraževanju, prekvalifikacijah in povečevanju mobilnosti delovne sile (Senjur, 1993, str. 182).

znašala 18,1%, v Bolgariji pa 16,8%. Slovenija je med opazovanimi državami uspela ves čas obdržati stopnjo brezposelnosti pod 10%. V letu 2002 je bila prav pri nas stopnja brezposelnost najnižja in je dosegla raven 6,5%.

SLIKA 1: Brezposelnost v izbranih tranzicijskih državah v obdobju od 1992–2002

VIR: Transition report 2002, str. 58.

2.2.1. BREZPOSELNOST NA ČEŠKEM

Od razpada Češkoslovaške do začetka leta 1994 je ostalo brez dela približno 300 000 do 400 000 ljudi, ki so bili prisilno odpuščeni. Vendar je bila kljub temu do leta 1997 Češka izjema med tranzicijskimi državami, saj je uspela zadržati stopnjo brezposelnosti na ravni pod 4%. Vzroki so naslednji (August, 2002, str. 85):

- Nemčija, ki je preselila na Češko nekaj svojih industrijskih podjetij zaradi cenejše delovne sile;
- tradicija specializacije v industrijskem sektorju;
- veliko število novih delovnih mest na področju storitvenega sektorja, predvsem turizma;
- tradicionalno razvita podjetniška pripadnost;
- zmanjšanje poljedeljskega sektorja;
- sosednje države z visokimi stroški delovne sile (visoke plače).

Z letom 1997 pa je brezposelnost začela naraščati. Vzrok za povečano brezposelnost je kriza na področju monetarne politike, ki se je pojavila na Češkem spomladi leta 1997 in je povzročila padec zaposlenosti v industrijskem sektorju ter omejevanje nadurnega dela. Nevarno je

predvsem to, da se je stopnja dolgoročno brezposelnih povečala od 32,3% v letu 1997 na 52,9% v letu 2001. Leta 1998 je bilo med brezposelnimi 53,6% ljudi starih od 30-49 let, medtem ko mladi, stari od 15-24 let, predstavljajo 14% med brezposelnimi. Problem je v tem, da je med brezposelnimi predvsem nizko izobraženo prebivalstvo, na drugi strani pa se povečuje povpraševanje po visoko izobraženi delovni sili. Tako se v določenih regijah že pojavlja pomanjkanje izobražene in kvalificirane delovne sile. V letu 1999 je brezposelnost dosegla 9,4%, potem pa v letih 2000 in 2001 padla pod 9%, v letu 2002 pa zopet narasla na 9,8%, kar je najvišja stopnja brezposelnosti od začetka tranzicije na Češkem. Strah vzbujajoče pa je tudi dejstvo, da velike družbe na Češkem konec januarja 2004 načrtujejo ukinitvev 35 000 delovnih mest v naslednjih podjetjih: državni telekom operater Český Telecom, elektro podjetje ČEZ ter v zasebnih družbah Škoda, Vodechody in Letecke zavody Kunovice (Employment and labour market in Central European countries, 2002, str. 22-45; Enlargement papers, 2002, str. 45).

2.2.2. BREZPOSELNOST V ESTONIJI

Med izbranimi tranzicijskimi državami je bila leta 1992 brezposelnost najnižja prav v Estoniji. Od tega leta dalje pa je začela strmo naraščati in je v letu 1996 dosegla raven 10%. Kot glavni vzrok brezposelnosti je vlada navedla privatizacijo, znotraj katere je bilo do leta 1996 privatiziranih več kot 1500 podjetij. Neustrezna izobrazbena raven in prepočasi se razvijajoči privatni sektor sta bila glavna vzroka povečane brezposelnosti. V letih 1997 in 1998 so v Estoniji uspeli znižati brezposelnost pod 10%, z letom 1999 pa se je zopet dvignila nad 10%. V letih 1999 in 2000 so se močno povečale razlike v brezposelnosti med regionalnimi območji in znotraj starostnih skupin. In sicer se je brezposelnost iz 10% na zahodu države povečala na 17,5% na severovzhodu. Poleg tega se je povečala brezposelnost znotraj starostne skupine 15-24 let starih prebivalcev, ki je v letu 2000 predstavljala 20% celotne brezposelnosti. Izboljšala pa se je stopnja dolgoročno brezposelnih, ki je iz 65% v letu 1997 padla na 60,5% v letu 2000. V letu 2002 se je brezposelnost znižala na 10,4% na podlagi estonske oblasti, ki se zavzema za dvigovanje zaposlenosti s ciljanjem na specifične skupine brezposelnih. Z oblikovanjem posebnih zavodov za pomoč brezposelnim bodo skušali zmanjšati čas, ki je potreben za brezposelne, da pridobijo službo (Employment and labour market in Central European countries, 2002, str. 20-29, 50; Enlargement papers, 2002, str. 50, 52, 55).

2.2.3. BREZPOSELNOST NA POLJSKEM

Na Poljskem je bila brezposelnost od leta 1992-2002 ves čas nad 10%, razen v letu 1997, ko je padla na 8,6%. Brezposelnost je bila prevelika, da bi jo lahko razložila le kot posledico ekonomskih ciklov, ampak se moram omejiti kar na strukturno brezposelnost. V letih od 1997-2000 se je brezposelnost povečala za 6 odstotnih točk, kar pred vstopom v EU na Poljskem predstavlja resen socialni problem. Mednarodni denarni sklad izpostavlja tri razloge za povečano brezposelnost na Poljskem (Marecki, Wieloch, 2002, str. 75-79):

1. rusko krizo, ki je zmanjšala možnost izvoza vzhodnih gospodarstev in zahtevala restriktivnost pri fiskalni in monetarni politiki;
2. nov val prestrukturiranja premogovništva, železarn, odvetniškega sektorja in javnega transporta;
3. neugodne spremembe na področju fiskalne in monetarne politike.

UNECE⁴ pa k tem razlogom dodaja še izpuhtenje vseh obljub vključenih v privatizacijske dogovore, ki so zagotavljale, da ne bo prišlo do odpuščanja delavcev v podjetjih, ki so bila privatizirana v letih 1990. Dva glavna programa prestrukturiranja, v premogovništvu in železarstvu, sta v proizvodnem sektorju prinesla velike posledice za brezposelnost. V premogovništvu se je zmanjšalo število zaposlenih za 66 000 v obdobju od leta 1998 do leta 2000, v proizvodnem sektorju pa za 269 000 zaposlenih v enakem obdobju. Vodenje fiskalne in ekonomske politike v letih 1999 in 2000 je prav tako povzročilo povečanje brezposelnosti. Z namenom vlade, da bi zmanjšali deficit in inflacijo v letih 1999 in 2000, so le povečali brezposelnost. To so povzročili predvsem z vplivom na povpraševanje po javnih dobrinah in storitvah.

Brezposelnost so skušali zmanjšati s sprejemom nove pokojninske in zdravstvene reforme januarja 1999. Vendar ima pokojninska reforma še vedno pomanjkljivosti, ki vplivajo na večjo brezposelnost (prevelika socialna pomoč za brezposelne, predobro plačane bolniške, možnosti predčasnega upokojevanja in izključitev pokojninske reforme za zaposlene na farmah). Prav tako je vlada sprejela poseben program pomoči za tiste, ki se prvič želijo zaposliti, Svetovna Banka pa podala predlog za nove ukrepe zoper brezposelnost (reformo nadomestitve za brezposelnost, zmanjšanje minimalne plače, zmanjšanje osebnih davkov na dohodek in reformo Delovnega zakonika - Work Code) (Transition report 2002, str. 183).

2.2.4. BREZPOSELNOST V SLOVENIJI

Slovenski trg je na začetku 90-ih zaznamovalo stalno upadanje agregatnega povpraševanja po delu, kar se je kazalo v zmanjševanju delovno aktivnega prebivalstva. Medtem ko je bilo še leta 1990 delovno aktivnih 910 000 prebivalcev, je v sedmih letih delo izgubilo več kot 200 000 zaposlenih. Brezposelnost je tako vrh dosegla leta 1993, ko je bilo registriranih prek 137 000 brezposelnih. V letih od 1995 do leta 2000 se je v Sloveniji brezposelnost ves čas gibala okoli 7%. Leta 2001 je padla na raven 5,9%, leta 2002 pa narasla na raven 6,5%. Vendar pa je po napovedih pričakovati, da se bo z vstopom v EU brezposelnost v Sloveniji povečala. Predvsem analiza kaže, da je ogroženih 57 000 delovnih mest v tekstilni, usnjarski in lesni industriji. Le vprašanje časa je, koliko lahko ta podjetja še zdržijo in kakšne so še možnosti za prestrukturiranje. Prav tako lahko obstoječa indeksacija plač povzroči, da bodo plače realno prehitro rasle; tako bo gospodarstvo, predvsem delovno intenzivne panoge, ostalo preveč

---

⁴ United Nations Economic Commission for Europe

obremenjeno, zato bo manj konkurenčno in še več podjetij se bo znašlo v težavah in s tem posledično tudi število zaposlenih (Jurančič, 2003, str. 29).

Da bi zmanjšali število brezposelnih, so v Sloveniji začeli s programi aktivne politike zaposlovanja, ki jih intenzivneje izvajajo od leta 1998 dalje (Iz dejavnosti, 2003, str. 1-2; Zagorac, 2002, str. 6):

- programi namenjeni brezposelnim (program »10000«, programi izpopolnjevanja in usposabljanja, klubi za iskanje zaposlitve, javna dela);
- programi usposabljanja, namenjeni delodajalcem (sofinanciranje izobraževanja in usposabljanja zaposlenih);
- programi namenjeni delodajalcem (nadomestitev dela plače pripravnika, zaposlitveni programi za delovne invalide, nadomestitvena dela stroškov ohranitev delovnih mest, povračila prispevkov delodajalcem);
- programi Aktivne politike zaposlovanja, ki se bodo povezovali z izvajanjem mednarodnih projektov in se sofinancirajo iz sredstev programa PHARE Evropske komisije⁵.

2.2.5. BREZPOSELNOST V BOLGARIJI

Med vsemi analiziranimi državami v obdobju od leta 1992–2002 je bila Bolgarija tista država, ki je dosegala najvišje stopnje brezposelnosti. V celotnem opazovanem obdobju, le ta ni bila nikoli nižja od 10%. Najvišje se je stopnja brezposelnosti povzpela v letu 1994, in sicer na 20,5%. To je tudi najvišja dosežena stopnja brezposelnosti med vsemi opazovanimi državami. Problem, ki ga izpostavlja bolgarska vlada je zmanjševanje zaposlenosti Bolgarov zaradi velikega števila manjšin (turške, romske in makedonske etične manjšine), ki predstavljajo okoli 11% celotne populacije. Poleg tega velik problem predstavlja nizka izobrazbena raven, ki povečuje število dolgoročno brezposelnih (od leta 2000 do 2001 se je povečalo za 5 odstotnih točk). Sprememba pogojev na področju zaposlitvenih možnosti in povečanje dohodkov predstavljajo glavno usmeritev pri zmanjševanju visoke brezposelnosti in nizkega socialnega standarda v Bolgariji.

Od leta 2001 so glavne strategije oziroma reforme na področju socialnega sektorja, ki naj bi izboljšale strukturo in število brezposelnih, naslednje (New social Policy Strategy-Employment Policy, 2003, str. 7):

- zmanjšanje brezposelnosti za 150 000 brezposelnih v obdobju od leta 2002-2005;
- izboljšanje izobrazbene strukture na osnovi modernizacije učnega sistema,

---

⁵ Program PHARE je v skladu s pristopno strategijo, opredeljeno na evropskem svetu v Essnu decembra 1994 namenjen za zagotavljanje predpristopne podpore. Zagotavlja podporo v obliki nepovratne finančne pomoči, namenjene izgradnji institucij in uveljavljanju pravnega reda EU.

- formulacija nove plačne politike, odpiranje trga delovne sile in povečanje mobilnosti zaposlenih ter
- šest nacionalnih programov (Računalniško izobraževanje za mlade; Spodbujanje podjetništva med mladimi; Izobraževanje Romske manjšine; Izpopolnjevanja za zaposlene s srednjo izobrazbo; Zagotavljanje izobraževanja in zaposlitve za brezposelne zaradi privatizacije monopolnih podjetij; Nadaljnje izobraževanje mladih s srednješolsko izobrazbo).

2.2.6. BREZPOSELNOST V RUSIJI

V letih od 1992 do 1996 je bila brezposelnost v Rusiji pod 10%, v letih 1996 do 2002 pa se je dvignila nad 10%. Najvišja je bila leta 1999, in sicer je znašala 12,6%. Razlog za to pa je zmanjšanje inflacije iz trištevilkne na dvoštevilkno. Vendar vlada opozarja na nevarnost povečanja brezposelnosti predvsem z nadaljevanjem privatizacije velikih državnih podjetij, ki predstavljajo glavni vir zaposlitve v Rusiji. Da bi zmanjšali brezposelnost, so na področju zaposlovanja februarja 2002 sprejeli nov zakon. Ta naj bi prinesel boljše pogoje za zaposlene (v primeru da delodajalec ne izplača plač v roku, delavec lahko zahteva za to povračilo). Vendar po drugi strani le ta omogoča delodajalcem, da odpuščajo delovno silo, če je to potrebno za prilagajanje spremembam na trgu. Prav tako naj bi nov zakon, ki poenostavlja pogoje za lansiranje novih malih podjetij na ruski trg, pomembno vplival na zmanjšanje brezposelnosti (Transition report 2002, str. 191).

2.3. UČINKI TRANZICIJE NA INFLACIJO

Glavni problem držav na začetku tranzicije so predstavljale visoke stopnje inflacije. Kot glavna razloga za inflacijo lahko navedem fiskalno neodločnost, ki spodbudi količino denarja v obtoku, in plačilno bilančne težave, ki vplivajo na devizni tečaj. V teoriji je sicer možna liberalizacija in privatizacija brez stabilizacije, vendar je pomanjkanje slednje za države v prehodu lahko usodno. Stabilizacija cen je potreben, hkrati pa ne zadosten pogoj za učinkovit prehod iz centralno planskega v tržno usmerjeno gospodarstvo (Jazbec, 1999, str. 4).⁶

Slika 2 prikazuje stopnje inflacije izbranih držav v obdobju od leta 1992 do leta 2002. V letu 1992 je bila hiperinflacija prisotna v Rusiji (1526,0%), Estoniji (1760,0%) in Sloveniji (207,3%), dvoštevilkna stopnja inflacije pa v Bolgariji (82,0%), na Poljskem (43,0%) in na Češkem (11,1%). Pri zmanjševanju inflacije so bile do leta 2002 najbolj uspešne Češka (2,3%),

---

⁶ Ločimo:

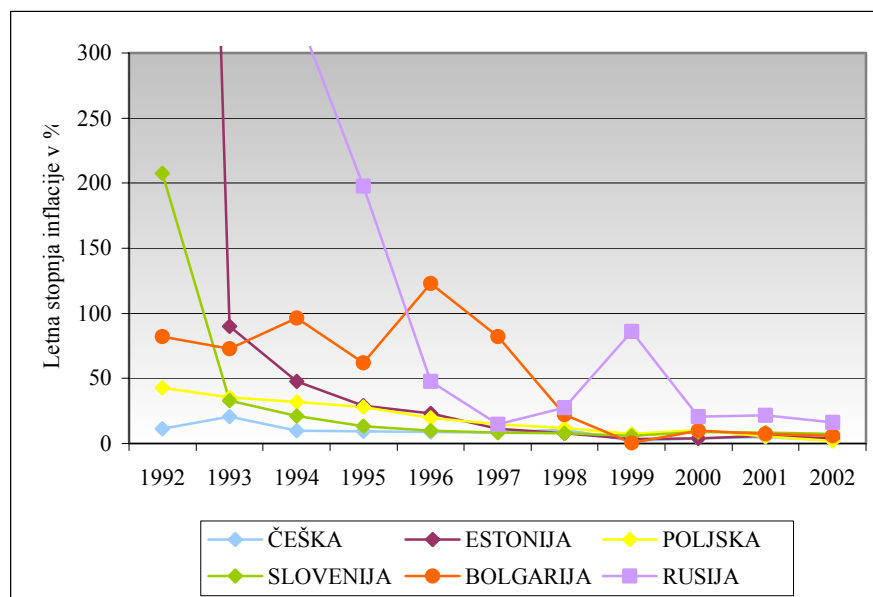
1. inflacijo povpraševanja oziroma demand-pull inflacija (povečanje cen zaradi rasti povpraševanja, ki zaradi visoke izkoriščenosti kapacitet ne more več povečati realnega proizvoda);

2. inflacija ponudbe oziroma cost-push inflacija (ob povečanju katerekoli skupine stroškov se morajo, če se ne zmanjša druga skupina stroškov, zvišati prodajne cene dokončanega proizvoda, da bi preprečili zmanjšanje dohodkov proizvajalcev);

Poseben dejavnik nastopanja inflacije, poudarjen v novejšem času, pa so inflacijska pričakovanja.

Poljska (2,1%) in Estonija (3,8%). Slovenija in Bolgarija sta stopnji inflacije do leta 2002 spravili na raven pod 10%. Edina med izbranimi državami, ki do leta 2002 še vedno ni uspela omejiti problema s stopnjo inflacije, je Rusija, saj je v tej državi stopnja inflacije v letu 2002 še vedno na zelo visoki ravni (16,3%).

SLIKA 2: Stopnja inflacije v izbranih tranzicijskih državah v obdobju 1992-2002

VIR: Transition report 2002, str. 60.⁷

2.3.1. INFLACIJA NA ČEŠKEM

Spreminjanje denarne politike in zniževanje inflacije na Češkem, od ločitve Češke in Slovaške dalje, lahko razdelimo v tri obdobja. Prvo obdobje zajema čas od razpada Češkoslovaške do turbulence deviznega tečaja maja 1997. V prvem obdobju je Centralna banka Češke uporabljala kombinacijo fiksnega tečaja krome in ciljanje količine denarja (denarni agregat M2). Inflacija je s pomočjo fiksnega tečaja (meje dovoljenega nihanja $\pm 5\%$) padla na okoli 9%. Razširitev mej tečaja krome (na $\pm 7\%$) je vplivalo kasneje na zvišanje inflacije. Denarna politika je zniževala stopnje rasti denarnih agregatov in postopno zviševala obrestne mere zaradi potrebe po restriktivni denarni politiki potrebni za zniževanje inflacijskih pritiskov s strani agregatnega povpraševanja (pritiski plač in večji državni investicijski projekti). S tem so se tudi obranili pritoki špekulativnega kapitala iz tujine, ki je v veliki meri povzročal rast domačega denarja in s tem nesorazmerje med ponudbo in povpraševanjem. V drugem obdobju (od maja leta 1997 do konca leta 1998) je zaradi naraščajočega neravnovesja med ponudbo in povpraševanjem in špekulativnega napada na tečaj spremenila režim deviznega tečaja v uravnvano drsečega, ob tem pa ohranila zasledovanje denarne mase. Z rastjo razlike med ponudbo in povpraševanjem je

⁷ **Opomba:** Stopnja inflacije v Estoniji v letu 1992 in v Rusiji v letih 1992-1994 je bila prevelika, da bi jo lahko nazorno prikazala na sliki, tako da je v tabelarnem prikazu v Prilogi št. 1, Tabela 2, str. 1.

rasel tudi plačilno-bilančni primanjkljaj, poleg tega je bila nestabilna tudi politična situacija na Češkem, v Aziji pa je izbruhnila finančna kriza. V tretjem obdobju, od leta 1998, se je zaradi neuspešnosti denarnega ciljanja in izgube fiksne tečaja kot nominalnega sidra pojavila potreba po spremembi bližnjega cilja v obliki inflacije. Od leta 1998 do 2000 je potekalo ciljanje neto inflacije (inflacija brez posrednih davkov in kontroliranih cen), od leta 2002 dalje pa ciljanje na celotno inflacijo. Nizka inflacija v letih 1998-2000 je posledica zmanjšane gospodarske aktivnosti oziroma celo recesije na Češkem (od druge polovice leta 1997 do prve polovice leta 1999), zmanjšane domače porabe in apreciacije krone. Med zunanje dejavnike štejemo tudi nizke cene nafte in hrane ter krizo v Rusiji. V letu 2001 je prišlo zopet do dviga inflacije, ki je bila posledica dviga domačega povpraševanja in uvoznih cen. V letu 2002 je inflacija zopet upadla in v začetnih mesecih leta 2003 so na Češkem izkazovali celo deflacijo (Inflation Targeting in Transition Economies, 2000, str. 153-155; Kmet, 2000, str. 16-18).

2.3.2. INFLACIJA V ESTONIJI

Potrebno je poudariti, da je od vseh težav Estonijo še najbolj pestila hiperinflacija, ki je leta 1992 dosegla vrh pri 1076,0% na letni ravni. Tako se je Estonija odločila za uvedbo denarne reforme, katere glavni cilj je bila stabilnost in kredibilnost domačega denarja. Zavedala se je, da bo le s korenito spremembo lahko vplivala na zmanjšanje inflacije. Na podlagi zakona »Zakon o varnosti estonske krone« je denarno upravo uvedla neposredno po odhodu iz denarnega področja rublja 20. junija 1992, ko je za sidrno valuto izbrala nemško marko (Zajc, 2000, str. 23). Čeprav Nemčija ni bila najpomembnejši trgovinski partner Estonije, pa je imela med Estonci sloves stabilne valute (Dale, 1997, str. 30).⁸ Na podlagi nove zakonodaje se je Centralna banka Estonije reorganizirala v denarno upravo in se razdelila na izdajateljski oddelek in bančni oddelek, ki sta strogo ločena in vsakega vodi po en namestnik guvernerja Centralne banke Estonija. Estonija je pod denarno upravo doživela bančno krizo in nekaj špekulativnih napadov na krono. Leta 1992, ob ustanavljanju denarne uprave, je bil bančni sektor v krizi; zaradi zaostrenih monetarnih pogojev je nekaj bank propadlo. Nekaterim je monetarna oblast leta 1994 pomagala s posojili.⁹ Prav tako je potrebno omeniti uspešnost monetarne oblasti znotraj denarne uprave, ki je uspela odbiti napad na krono v začetku leta 1994, konec leta 1995 in predvsem oktobra 1997. Tedaj je namreč ob velikem primanjkljaju tekočega dela plačilne bilance in v luči azijske krize postala aktualna devalvacija krone (Backe, Pautola, 1998, str. 80). Gospodarski rezultati reform monetarne oblasti znotraj denarne uprave so nastopili z zamudo. Konvergenca estonske krone k nemški marki je bila počasna. Šele leta 1995 je inflacija padla na 29,0% na letni ravni. V letih od

---

⁸ Trdni devizni tečaj je bil določen na osmih estonskih kronah (EEK) za marko. Denarna uprava ga ne sme devalvirati – o devalvaciji lahko odloča le parlament, lahko pa ga po svoji presoji revalvira.

⁹ V višini lastnih deviznih rezerv lahko pomaga poslovnim bankam v likvidnostnih težavah. Presežne rezerve pa ne zadoščajo, da bi bančni oddelek v celoti zagotavljal funkcijo posojilodajalca v skrajni sili. Lahko uravnava obvezne rezerve poslovnih bank in tako stimulira gospodarstvo. Pomaga jim s kratkoročnimi poravnalnimi krediti ter s pomočjo potrdil o depozitu. Bank of Estonia prav tako ne sme posojati denarja vladi neposredno s krediti niti posredno prek nakupa državnih vrednostnih obveznic. Zaradi prepovedi nakupa državnih obveznic tudi ne more opravljati operacij na odprtem trgu (Dale, 1997, str. 30).

1998 do 2002 je bila inflacija ves čas pod 10%. Najnižjo raven od osamosvojitve je dosegla leta 1999, in sicer 3,3%.

Eden od razlogov za počasno padanje inflacije oziroma ponovno naraščanje je bila sprostitvev kapitalskih omejitev, ki je povzročila močan pritok kapitala iz tujine, ki je zaradi avtomatizma denarne uprave hitro povečeval količino primarnega denarja (Zajc, 2000, str. 34). Drugi razlog je moč iskati v hitri rasti produktivnosti, ki je bila posledica ugodnih učinkov gospodarske reforme in neposrednih tujih investicij, ki so prinesle novo moderno tehnologijo (Judy, 1995, str. 3).

2.3.3. INFLACIJA NA POLJSKEM

Gledano kronološko lahko proces zniževanja inflacije na Poljskem razdelimo na dve obdobji. Za prvo obdobje (1992-1998) je značilna bolj trda oblika deviznega tečaja, ki se je postopoma spreminjala v fleksibilnejšo različico. Poleg ciljanja tečaja je Centralna banka Poljske uporabljala še ciljanje količine denarja v obtoku. V prvem obdobju so za leti 1994 in 1995 visoki pritoki kapitala iz tujine zaustavljali protinflacijsko politiko centralne banke. V maju 1995 je centralna banka spremenila režim deviznega tečaja in dovolila nihanja tečaja okoli centralne paritete za $\pm 7\%$. Zlot je začel aprecirati. V letu 1996 so bili prisotni pritiski na inflacijo s strani agregatnega povpraševanja. Centralna banka Poljske je v letu 1997 povečala restriktivnost in zviševala obrestne mere ter razširila dovoljene meje nihanja tečaja na $\pm 10\%$ ter istočasno upočasnila drsenje paritet. Drugo obdobje (1998-2002) se prične z inflacijskim ciljanjem v letu 1998 in pomeni nadaljevanje prehajanja na bolj fleksibilen režim deviznega tečaja, ki je v letu 2000 prešel v režim drsečega deviznega tečaja. Porast inflacije v letu 1999 je sledil rasti cen nafte in hrane, padec inflacije v drugi polovici leta 2000, pa je povezan z upadanjem cen nafte in kasneje tudi cen doma proizvedene hrane in domačega povpraševanja, kar je povezano z restriktivno denarno politiko (višanje obrestnih mer od konca leta 1999). V letu 2001 je na znižanje inflacije vplivalo predvsem zmanjšanje gospodarske aktivnosti, povezane z upadanjem svetovne gospodarske aktivnosti in šokov s ponudbene strani (nižanje cen nafte in hrane). Po mnenju strokovne javnosti pa nizka stopnja inflacije ni rezultat moči gospodarstva, ampak posledica nadaljevanja restriktivne monetarne politike in visokih obrestnih mer, ki ju vodi Svet za monetarno politiko oziroma Narodna banka Poljske. Svet za monetarno politiko je bil prisiljen zniževati obrestne mere, ki pa so še vedno zelo visoke in zavirajo hitrejše gospodarsko rast. Dodatno oviro predstavlja tudi precenjen zlot (Kowalewski, 2001, str. 2-8).

2.3.4. INFLACIJA V SLOVENIJI

Slovenija je edina izmed analiziranih držav pričela politiko stabilizacije z denarnim bližnjim ciljem centralne banke, medtem ko je bil bližnji cilj drugih centralnih bank držav v tranziciji zadrževanje deviznega tečaja znotraj izbranih okvirov. V celotnem obdobju od oktobra 1991 dalje je bil v Sloveniji kot režim deviznega tečaja izbran režim uravnavano drsečega tečaja. V začetku je najprej ciljala denarni agregat M1, potem pa leta 1997 prešla na ciljanje denarnega

agregata M3. Do leta 1999 je uspešno zniževala inflacijo, ki se je znižala zaradi večje prisotnosti konkurence v gospodarstvu (odpiranje domačega trga), zmerne restriktivne denarne politike (visoke obrestne mere, ki so vzdrževale visoko raven varčevanja, ki ni prešlo v trošenje in s tem v inflacijske pritiske in nizka raven kreditiranja, kar je zadrževalo inflacijske pritiske preko investicij) in ne preveč ekspanzivne fiskalne politike (postopno slabšanje javnih financ po letu 1997 je bilo pogojeno z vzpostavljanjem nove državne uprave in prestrukturiranjem podjetij – subvencije in predčasno upokojevanje). Zniževale so se tudi cene surovin na svetovnih trgih (nafta) in inflacijska pričakovanja. Po letu 1999 se je inflacijska stopnja malo povečala zaradi šokov na strani agregatne ponudbe (višje cene nafte in trošarin ter uvedba davka na dodano vrednost, ki so povzročili prilagajanje relativnih cen predvsem v smeri zviševanja cen nemenjalnega sektorja). Stopnja inflacije, ki je leta 2000 znašala kar 8,9%, je bila v večji meri posledica nestabilnih cen nafte in goriv na svetovnih trgih. Reakcija domačega trga se je pokazala skozi skokovito rast cen goriva, ta pa je vplivala na rast cen mnogih drugih izdelkov in storitev. Cene industrijskih izdelkov so leta 2000 zabeležile 7,6% letno rast, ki je bila tudi najvišja v obdobju od leta 1996. Konec leta 2001 je zaradi približevanja EU centralna banka objavila, da prehaja na bližnji cilj v obliki inflacije (Bole, 2003, str. 5-10; Drenovec, 2002, str. 6-14). Izmed konvergenčnih kriterijev je inflacija tista, ki Sloveniji povzroča največ problemov. Vemo, da je z ukrepi denarne politike, kot je npr. fiksiranje tečaja, inflacijo mogoče hitro znižati, toda če ostane pri tem, pride do različnih neravnotežij, poveča se brezposelnost, gospodarska rast pa skoraj gotovo zmanjša. Potrebno je torej sočasno izvajanje ukrepov Banke Slovenije (predvsem ukrep na področju deviznega tečaja in obrestnih mer) in vlade.» Eden od najpomembnejših vzrokov rasti cen pri nas so (Juranič, 2003, str. 4; Repovž, 2003, str. 4):

- inflacijska pričakovanja (Ta smo uspešno nevtralizirali pri zviševanju cen nafte z znižanjem trošarin na naftne derivate. Tako smo odpravili enega izmed vzrokov, ki je bistveno vplival na inflacijo v letu 2002.);
- monopolna in oligopolna podjetja (Podjetjem smo s strožjim nadzorom dali signal, da se reorganizirajo in tako racionalizirajo poslovanje ter s tem odpravijo enega izmed vzrokov za inflacijo.);
- prevelika in strukturno neustrezna javna poraba (Po ocenah bi le ta v Sloveniji smela doseči okoli 42% BDP. Če je ta meja presežena, nastanejo težave za gospodarstvo in prebivalstvo, saj ju je treba dodatno obremeniti z davki. Posledica je manj konkurenčno gospodarstvo in manjša potrošnja gospodarstva. Ta primanjkljaj je možno pokriti z zadolževanjem države. Vendar pa je zadolževanje dolgoročno za gospodarstvo nova obremenitev, ki negativno vpliva na gospodarsko rast.);
- plače (Prvi problem so previsoke plače glede na možnosti gospodarstva, ki se v gospodarstvu kaže v samo 2% donosnosti kapitala povprečnega slovenskega podjetja, v negospodarstvu pa kot izjemno velik in naraščajoč delež plač v javni porabi.).

Menim, da pri kontroli stroškovne inflacije še vedno nismo povsem uspešni, zato inflacija ostaja še vedno precej visoka. Del problema je inflacija plač (tekma med poklici), drugi del pa je uvožena inflacija (rast cen nafte).

2.3.5. INFLACIJA V BOLGARIJI

Bolgarija se je od začetka 90-ih let srečevala s hudo gospodarsko krizo. Centralna banka je razpadajoči bančni sistem reševala z likvidnostnimi injekcijami, pomagala pa je tudi vladi z monetizacijo proračunskega primanjkljaja. Posledica je bilo hitro naraščanje denarja v obtoku in hiperinflacija, ki je v letu 1996 dosegla raven 123%. Po neuspehu paketa reform iz leta 1996, ko je šla Bolgarija skozi relativno dolgo in neuspešno fazo stabilizacijskega programa, je konec leta 1996 Bolgarska narodna banka začela s pripravami na uvedbo denarne uprave (Backe, Pautola, 1998, str. 88). Pri uvedbi le te sta glavni oviri predstavljala nesolventni bančni sektor in zelo majhne devizne rezerve. Kljub temu je bila denarna uprava uradno vzpostavljena 1. julija 1997. Uvedba le te je bila pametna odločitev, saj je dala Bolgariji dobre rezultate. Takoj po njeni uvedbi ni prišlo do vpliva skepticizma na sistem in menjavo levov v marke, temveč je Bolgarska narodna banka hitro povečevala devizne rezerve. Letna inflacija se je do sredine leta 1998 znižala pod 13%. Obrestna mera, ki je v času najhujše krize dosegla 20%, je konec leta 1998 padla na približno 5%. Tudi v času ruske krize, kljub tesnim gospodarskim stikom Bolgarije in Rusije, proces stabilizacije bolgarskega gospodarstva ni bil prekinjen. V letu 1999 je bila inflacija 0,7% in tako najnižja med vsemi analiziranimi državami v celotnem preučevanem obdobju. V letu 2002 se je dvignila zaradi povečanja cen elektrike, tobačnih in medicinskih izdelkov, toda ni preseгла ravni 10% (Enoch, Gulde, 1998, str. 36; Transition report 2003, str. 50).

2.3.6. INFLACIJA V RUSIJI

Razpad Sovjetske zveze in centralnega planiranja v obdobju 1989-1991 je bil razlog za padeč produktivnosti v proizvodnem sektorju, naraščanju inflacije, razpadanju plačilnega sistema, izgubi tradicionalnih trgov in pomanjkanju dobrin in surovin. Po delni liberalizaciji cen leta 1992 se je Rusija znašla v procesu hitro rastoče inflacije. Leta 1993, ob dogovoru z Mednarodnim denarnim skladom, ki naj bi zagotovil denarno pomoč v vrednosti treh milijard dolarjev, si je Centralna banka Rusije zastavila za cilj zmanjšanje mesečne inflacije z okoli 20% na 5% do konca leta. Vendar pa sta bili restriktivna monetarna in fiskalna politika preveč ohlapni, na kar kaže veliko naraščanje denarne mase v letih 1993 in 1994, kot posledica direktnih in indirektnih kreditov Centralne banke Rusije podjetniškemu sektorju in skozi financiranje proračunskega primanjkljaja. V letih 1995-1998 je prišlo do znižanja inflacije na podlagi restriktivne monetarne politike, vendar pa so vzporedno naraščale barter transakcije in drugi denarni nadomestki v industrijski menjavi. Vse to je pripeljalo do krize v Rusiji leta 1998, ki je pripeljala do opustitve režima trdnega deviznega tečaja. Centralna banka Rusije je v začetku leta 2003 naznanila, da od zdaj naprej cilja na stopnjo inflacije in ne na realno menjalno obrestno mero. Vendar v Rusiji v prihodnosti lahko pričakujejo velik pritisk na povečanje inflacije zaradi stiskanja trga dela, povečanja pritoka tujega kapitala in omejevanja Centralne banke Rusije pri sterilizaciji (Margolin, 2000, str. 12; Cottrell, 2002, str. 10).

2.4. UČINKI TRANZICIJE NA GOSPODARSKO RAST

Rast bruto domačega proizvoda (stopnja, po kateri se relativno povečuje bruto domači proizvod) je stopnja rasti gospodarstva, ki jo zapišemo z enačbo:

$$r_y = \frac{\Delta y}{y} \cdot 100 = \frac{(y_t - y_{t-1})}{y_{t-1}} \cdot 100 \quad (2.1)$$

Bruto domači proizvod po izdatkovni metodi:

$$Y = C + I + G + NX \quad (2.2)$$

Y - BRUTO DOMAČI PROIZVOD

C - DOMAČA PORABA

I - INVESTICIJE

G - DRŽAVNI IZDATKI

NX - NETO IZVOZ

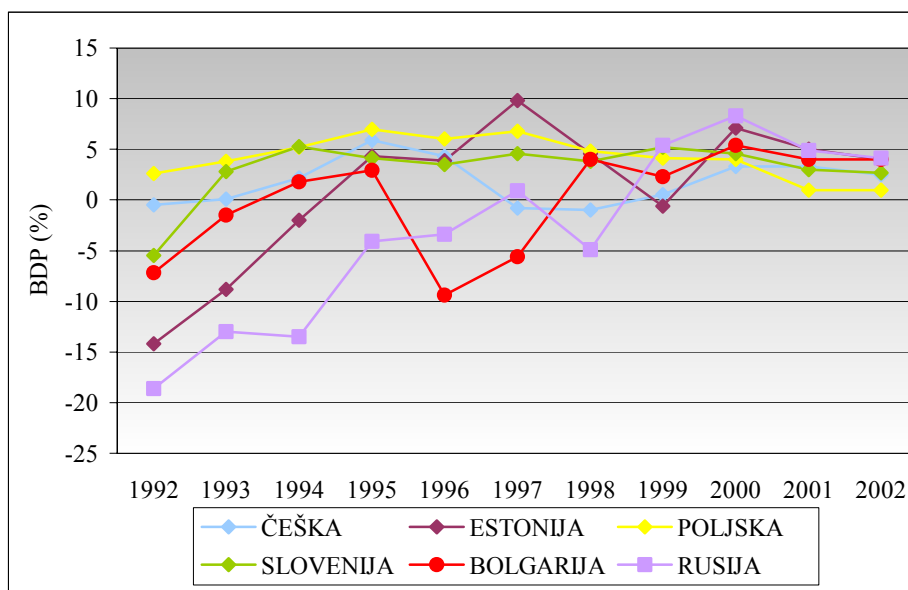
Bruto domači proizvod¹⁰ je makroekonomska kategorija, s katero države izkazujejo ekonomsko moč svojega gospodarstva. V času tranzicije je pričakovati padec BDP na kratek rok zaradi gospodarskega prestrukturiranja, izgube obstoječih trgov ter povečanja uvoza. Gledano na dolgi rok pa vstop v tržno gospodarstvo prinaša dvig konkurenčnosti gospodarstva ter posledično dvig BDP.

Slika 3 prikazuje gibanje BDP v izbranih državah v obdobju od leta 1992 do leta 2002. Na začetku analiziranega obdobja pozitivno vrednost BDP izkazuje le Poljska. Negativno rast BDP so tekom opazovanega obdobja ponovno izkazovale v letu 1996 Češka (-0,8%) in Bolgarija (-5,6%), v letu 1997 Češka (-1,0%) in Rusija (-4,9%), v letu 1999 pa Estonija (-0,6%). V letu 2002 so vse države izkazovale pozitivno gospodarsko rast, in sicer: Estonija, Bolgarija in Rusija okoli 4,0% rast BDP, Slovenija in Češka okoli 2,5% rast BDP, medtem ko je bila na Poljskem rast BDP le 1%.

---

¹⁰ V nadaljevanju BDP.

SLIKA 3: Rast BDP v izbranih tranzicijskih državah v obdobju 1992-2002

VIR: Transition report 2002, str. 58.

2.4.1. GOSPODARSKA RAST NA ČEŠKEM

Leta 1993 se je republika Čehov in Slovakov razdelila na dve neodvisni republiki, Češko ter Slovaško. Zlom socializma in razpad federacije, v kateri je bila država od leta 1945, so uspešno prebrodili. Češka je uvedla stabilizacijski program, liberalizirala večino cen, sprejela zakon o konkurenci, skoraj popolnoma liberalizirala količinske omejitve uvoza in izvoza ter začela privatizacijo. Najnižjo gospodarsko rast je imela v letu 1998, najvišjo pa v letu 1995. Pred vstopom v EU je na Češkem gospodarska rast le 2,5%, kar je posledica zmanjšanja investicijskega povpraševanja in velikih poplav v avgustu 2002. Takšno gospodarsko rast je tako uspela ohraniti na osnovi povečanja domačega povpraševanja, ki ni bil pod vplivom velikega povečanja brezposelnosti zaradi zelo velikodušnih socialnih prispevkov za brezposelne ter pritoka tujega kapitala na osnovi neposrednih tujih investicij. V prihodnosti pričakujejo umirjanje posledic poplav, ki so zahtevale veliko socialnih transferjev kmetijskemu sektorju in povečanje gospodarske rasti na osnovi povečanja pritoka tujega kapitala, ki bo posledica začetka privatizacije v storitvenem sektorju (Janaček, 2003, str. 3-4; Transition report 2003, str. 54).

2.4.2. GOSPODARSKA RAST V ESTONIJI

V letu 1992 je bil BDP negativen (-14,2%). Negativen je bil še v letih 1993, 1994 in 1999. Leta 1999 je Estonija podpisala pristopni protokol k Svetovni trgovinski organizaciji. Najpomembnejši trgovinski partner Estonije so države EU, predvsem Finska. Potrebno je namreč vedeti, da dve tretjini BDP predstavlja trgovinski in storitveni sektor, medtem ko industrija predstavlja manj kot 20% BDP, kmetijstvo pa 7,1% BDP. Privatizacija se je odvijala dokaj naglo, saj so v letu 1999 skoraj v celoti končali s privatizacijo v industrijskem sektorju, v sektorju oskrbe s plinom, bančnem sektorju in sprejeli reforme, ki bodo pomagale pospešiti

privatizacijo zemlje. Država ima v lasti še dve veliki monopolni podjetji (Estonian Energy Ltd, Nara power plant) ter delež v 56 podjetjih. Sprejeli so nov zakon o konkurenci, ki zahteva, da agencija za varstvo konkurence preučuje združevanje podjetij in se prepriča o njihovem vplivu na konkurenco. Popravili so zakon o telekomunikacijah, počasi pa napreduje tudi reforma pokojninskega sistema. Estonija je v letu 2002, kljub padcu povpraševanja s strani glavnih trgovinskih partneric, uspela ohraniti gospodarsko rast na ravni 4,0% predvsem na podlagi povečanja domačega povpraševanja in rasti privatnega sektorja (ta predstavlja okoli 80% BDP). Prav tako je na rast vplivalo povečanje pritoka neposrednih tujih investicij in potrošnje (le ta se je povečala kot posledica povečanja zaposlenosti, povečanja rasti realnih plač in bančnih posojil). Problem, ki ga v okviru gospodarske rasti izpostavlja Evropska komisija je razvojna neuskkljenost med posameznimi regijami, predvsem med severnim in južnim delom države (Transition report 2002, str. 142-143; Transition report 2003, str. 56).

2.4.3. GOSPODARSKA RAST NA POLJSKEM

Poljska je v letu 1990 sprejela zakon o privatizaciji in z njo tudi začela, liberalizirala večino cen in odstranila ovire v zunanji trgovini. V tem letu je sprejela tudi zakon za zaščito konkurence, banke pa so lahko prosto določale obrestne mere. Začela je s »Balcerowiczevim planom«. Poljska je od leta 1994 imela obdobje hitre gospodarske rasti. Rast BDP je bila primerljiva z gospodarsko rastjo na Japonskem leta 1960 in z razvojem Azijskih tigrov (Merecki, Wieloch, 2002, str. 75). V letu 1999 je začela privatizacijo telekomunikacij in načrtovanje privatizacije sektorja z električno energijo. Vendar pa ni privabila toliko tujega kapitala, kot je pričakovala. Po osmih letih gospodarske rasti se je tako Poljska leta 2001 prvič soočila z gospodarsko stagnacijo, ob kateri je beležila še visoko brezposelnost in proračunski primanjkljaj. Razlogi za zmanjšanje gospodarske rasti so bili predvsem upadanje domačega povpraševanja, tako zasebne potrošnje kot investicij, ter Ruska kriza, ki je povzročila padec izvoza v živilski industriji. Vendar pa je bil vpliv na izvoz le kratkoročni, medtem ko je vpliv na brezposelnost skladno z drugimi faktorji dolgoročni. V letu 2002 je prišlo do rahlega izboljšanja gospodarske rasti, vendar je kljub temu konec januarja 2002 vlada sprejela nov gospodarski program s ciljem pospešitve gospodarskega razvoja in zmanjšanja brezposelnosti do leta 2005. Program vključuje tri pakete najpomembnejših nalog (Maier, 2003, str. 1-2):

1. »Podjetništvo« (odprava ovir pri ustanavljanju podjetja);
2. »Prva zaposlitev« (olajšanje iskanja zaposlitve mladim, ki zaključujejo šolanje);
3. »Infrastruktura ključ za razvoj« (izgradnja 550 kilometrov avtocest, ki bo omogočila priključitev na prometno omrežje Evrope, prestrukturiranje poljskih železnic, povečanje števila stacionarnih priključkov in pospešena gradnja stanovanj).

2.4.4. GOSPODARSKA RAST V SLOVENIJI

Slovenija je leta 1992 uvedla stabilizacijsko politiko. Začela je s programom prestrukturiranja in sanacije podjetij ter sprejela zakon o privatizaciji. Glede na primerjavo z dejanskimi stopnjami rasti (produkcijska verzela) lahko obdobje od leta 1993-1995 poimenujemo kot obdobje okrevanja po transformacijski depresiji, ko je bila dejanska gospodarska rast večja od potencialne, obdobje od leta 1996-1998 kot obdobje umirjene rasti, ko je bila dejanska gospodarska rast nekoliko nad potencialno, kar kaže na zastoj v gospodarskem ciklu, in obdobje od 1999-2001 kot obdobje velikega povpraševanja, ki ga je najprej spodbudila uvedba Davka na dodano vrednost (DDV), nato pa izjemna rast tujih trgov. Na nižje stopnje rasti v letih 2000 in 2001 so gotovo vplivali ciklični dejavniki tujega in domačega povpraševanja (negotove ekonomske razmere v svetovnem merilu, predvsem zmanjševanje gospodarske rasti na Zahodu in neustrezna politika Rusije pri določanju cen nafte brez oblikovanja stabilizacijskega sklada). Vendar pa je kritično predvsem to, da so k zastoju pripomogli tudi strukturni dejavniki (slabosti na področju tehnološkega razvoja in inovativnosti, pri prenosu in uporabi znanja, pri vseživljenjskem izobraževanju, pri sposobnosti za financiranje želene ravni naložb ter ohranjanju visoke investicijske stopnje ter ustavljanju trenda padajoče skupne faktorske produktivnosti). Velik vpliv na gospodarsko rast bo pred vstopom v EU bo imela pri nas rastoča brezposelnost. Če se bo znašlo v stečaju vedno večje število podjetij, bo v proračun priteklo manj denarja in ga še več odteklo za pokrivanje pomoči dodatno brezposelnim. Proračun se bo tako znašel še v večjih težavah, s čimer se bodo bistveno zmanjšale možnosti za izplačevanje plač v javnem sektorju na trenutni ravni. Gospodarska rast v letu 2002 je bila posledica povečanja domačega investiranja, povečanja neto izvoza in izboljšanja položaja v Rusiji, bivši Jugoslaviji in državah CEFTA¹¹ (Mayer, Padilla, 2002, str. 5).

2.4.5. GOSPODARSKA RAST V BOLGARIJI

Začetna negativna rast v letih 1992 in 1993 se je ponovila še v letih 1996 in 1997. Vzrok za ponovni padec BDP je bila nezmožnost Bolgarske vlade, da bi vztrajala pri začrtani fiskalni politiki z občutnim zmanjšanjem subvencij neuspešnim podjetjem. Tako je leta 1996 povzročila porast inflacije na 123% in to skušnjava drago plačala s padcem gospodarske rasti na -9,4% v istem letu in padcem na -5,6% v letu 1997. Kljub temu Bolgarija od leta 1998 vzdržuje solidno gospodarsko rast, kljub recesiji v nekaterih državah EU, ki so njene glavne trgovinske partnerice. Na strani povpraševanja se je BDP povečeval na podlagi investicij, medtem ko je stroga fiskalna politika vplivala na zmanjšanje potrošnje gospodinjstev. Na strani ponudbe pa je na rast BDP vplivala visoka rast industrijske proizvodnje (dobra tretjina zaposlenih v industriji ustvari več kot polovico BDP) in storitev. Gospodarsko rast skušajo dvigniti z izgradnjo ustreznega institucionalnega okvira, s katerim bodo privabili tuj kapital. S pomočjo domačega kapitala spodbujajo razvoj malih in srednjih podjetij, ki so v državi največji investitorji in delodajalci. V letu 2002 so začeli pripravljati spremembe davčne politike, ki naj bi znižala nekatere stopnje

---

¹¹ Central European Free Trade Agreement

direktnih davkov (davek na dobiček, davek na dohodek in davek na premoženje), ter tako poiskovali spodbuditi investicije in posledično gospodarsko rast. V letu 2003 so začeli tudi z agresivno politiko izvoza izdelkov z visoko dodano vrednostjo ter regionalnimi spodbudami k razvoju industrije. Tako so v letu 2001 in 2002 dosegali 4,0% rast BDP, kljub slabšim gospodarskim razmeram v Evropi (Transition report 2003, str. 50).

2.4.6. GOSPODARSKA RAST V RUSIJI

Gospodarska rast v Rusiji je bila negativna vse do leta 1996. Potem se je BDP v letu 1997 povzpел na 0,9%. Toda že v letu 1998 je bila rast BDP zopet negativna zaradi vpliva Azijske krize na rusko gospodarstvo. Po letu 1998 je Rusija dosegala razmeroma visoko gospodarsko rast v primerjavi z ostalimi analiziranimi tranzicijskimi državami. Razlog za to je predvsem dvig cen nafte ter nižji stroški, ki so omogočali večje profite predvsem naftnim družbam, večje davčne prihodke ter presežke v trgovinski menjavi. Trenutno pa se rast umirja in je bila v letu 2002 4,1%. Alexander Livshits, prejšnji finančni minister, pravi, da je manjša rast posledica izvajanja ekonomskih reform. Vlada trenutno zvišuje cene nafte in električne energije na svetovno raven, z namenom pomagati tem monopolističnim podjetjem do investicij. Prav tako se zavedajo, da je majhna stopnja investicij v državi lahko drugi problem, ki bo povzročil še dodatno zmanjševanje gospodarske rasti. Potrebno bo povečati produktivnost in razširiti možnost vstopa tujega kapitala v gospodarstvo. Trenutno se Rusija ukvarja še z vprašanjem o vstopu v Svetovno trgovinsko organizacijo (pogajanja naj bi se zaključila leta 2004). Problem, ki se tu pojavlja, je tudi vprašanje razvoja kmetijstva v Rusiji. Medtem ko EU želi čim bolj sodelovati pri razvoju kmetijstva, Rusija želi sama vplivati na razvoj farm oziroma kmetijstva. Le tega želi spraviti na takšno razvojno raven, kot je bila v bivši Sovjetski zvezi. Rusija želi bolj razviti svoje gospodarstvo, preden bo odprla vrata tujemu kapitalu (Urbanija, 2003, str. 20-23; Valdiveso, 1998, str. 30).

3. VZROKI ZA RAZLIKE MED MAKROEKONOMSKIMI KAZALNIKI V IZBRANIH DRŽAVAH

Pri analizi primerjave vzrokov za razlike v uspešnosti poteka tranzicije v posameznih državah je težko opredeliti en ključ. Na uspešnost namreč vplivajo različni dejavniki, ki pa imajo v posameznih državah različno jakost vpliva na opazovane makroekonomske spremenljivke. Tako je težko opredeliti model, po katerem bi vse tranzicijske države lahko dosegale enako uspešnost. Nastajajo različne analize in modeli, ki naj bi poskušali pomagati državam v tranziciji k njihovem čimprejšnjem okrevanju in vstopu v EU. Na to, kako so uspešne, pa vplivajo različni elementi (Jazbec, 2001, str. 12, 13):

Po Balcerowiczu (1993):

1. makroekonomska stabilizacija;
2. mikroekonomska liberalizacija;
3. institucionalne reforme,

njegovo ugotovitev pa Fisher, Sahay in Vegh (1996) dopolnjujejo s:

4. konvertibilnostjo deviznega tečaja;
5. privatizacijo podjetij;
6. ustvarjanjem čistega dobička;
7. ustrezno ekonomsko politiko in finančnim sistemom za tržno gospodarstvo.

3.1. VZROKI ZA RAZLIKE V BREZPOSELNOSTI

Eden od razlogov za povečano brezposelnost v tranzicijskih državah izhaja iz tega, da so se prej skrite oblike brezposelnosti razkrile in se pokazale kot odkrita oblika brezposelnosti (Senjur, 1993, str. 147).

3.1.1. DEJAVNIKI, KI SO VPLIVALI NA BREZPOSELNOST V DRŽAVAH V PREHODU¹²

1. **De-industrializacija v Evropi**, ki posledično kroji razvoj gospodarskih panog v tranzicijskih državah, katerih glavni namen je prilagajanje trgu.

TABELA 1: Zaposlenost po sektorjih od leta 1999-2002

		BOLGARIJA	ČEŠKA	ESTONIJA	POLJSKA	SLOVENIJA	EU
1999	Kmetijstvo		5,3	8,8		10,8	4,4
	Industrija		40,5	31,8		37,7	29,2
	Storitve		54,1	59,4		51,5	66,4
2000	Kmetijstvo	13,1	5,2	7,0	18,7	9,5	4,3
	Industrija	32,7	39,9	34,7	31,1	37,4	28,8
	Storitve	54,2	54,9	58,3	50,3	53,0	66,9
2001	Kmetijstvo	9,7	4,9	7,1	19,2	9,8	
	Industrija	32,7	40,5	34,2	30,7	38,2	
	Storitve	57,6	54,7	58,7	50,1	52,0	

VIR: Employment and labour market in Central European countries, 2002, str. 24.

¹² Senjur, 1993, str. 147-157; Employment and labour market in Central European countries, 2002, str. 18-36.

Iz tabele 1 je razvidno, da se je v državah EU zmanjšala zaposlenost v kmetijskem in industrijskem sektorju in je delež le te najbolj primerljiv s Češko. V ostalih državah je delež zaposlenih v kmetijstvu skoraj še enkrat večji, na Poljskem pa je večji kar za štiri krat. Prav tako je še vedno večja zaposlenost v tranzicijskih državah v industrijskem sektorju v primerjavi z EU. To nam pove, da se gospodarstvo prestrukturira, kar ima in bo imelo za posledico povečanje brezposelnosti brez neustrezne aktivne politike zaposlovanja in izobraževanja. Pozitivno raven izkazuje povečanje zaposlenosti v storitvenem sektorju, ki pa za rastjo tovrstnega sektorja v EU zaostaja za okoli 10 odstotnih točk.

2. Privatizacija, ki je v državah, kjer je prevladovalo majhno število velikih državnih podjetij, ki so se privatizirala, povzročila velike presežke delovne sile. Razloge moramo tako iskati v prepočasnem prestrukturiranju delovne sile in v prepočasnem razvoju privatnega sektorja. S stopnjo izobraženosti delovne sile in možnostjo prilagajanja spremembam med brezposelnimi se ukvarja predvsem Češka (pomanjkanje visoko kvalificirane delovne sile) in Rusija (malo velikih državnih podjetij, ki bodo morala odpustiti veliko delavcev).

TABELA 2: Odstotek dolgoročno brezposelnih v letih od 1999 do 2001

LETO	ČEŠKA	ESTONIJA	POLJSKA	SLOVENIJA	BOLGARIJA	RUSIJA
1999	36,5	42,6	41,6	41,8		47,1
2000	49,1	47,4	44,7	62,7	58,4	42,3
2001	51,1	46,6	50,1	63,3	62,6	36,9

VIR: Employment and labour market in Central European countries, 2002, str. 58-61; Russian Federation, 2003, str. 15.

Na podlagi tabele 2 vidimo, da se je v vseh državah (z izjemo Estonije) povečal odstotek dolgoročno brezposelnih in je najvišji v Sloveniji.¹³

3. Zniževanje inflacije, ki je povzročilo povečanje stopnje brezposelnosti (Philipsova krivulja). Pri fiksnih tečajih zniževanje inflacije ob povečevanju domačih stroškov prisiljuje podjetja v stečajne postopke in odpuščanje delavcev. Mitja Gaspari, guverner Banke Slovenije, pravi: »Nekatere tranzicijske države, ki so ekstremno znižale inflacijo, imajo zdaj res nizko inflacijo, a hkrati tudi ogromne plačilnobilančne in fiskalne primanjkljaje ter visoko brezposelnost. Če bodo poskušale odpraviti te probleme, bodo spet zvišale inflacijo, nihanje ukrepov pa je najslabše.« (Petrovčič, 2003, str. 22-25).

4. Zahteve sindikatov, ki bi morali bolj upravičeno tehtati med svojo zahtevo po zvišanju plač in zaposlenostjo. Boljše bi bilo, ko bi se sindikati in vlada sporazumeli, kako bistveno znižati

¹³ Povečanje brezposelnosti je tudi posledica neustrezne izobrazbe, ki jo zahtevajo privatizirana in novo nastala podjetja (Priloga št. 3, Tab. 7-12, str. 3-4).

inflacijo, šele potem pa, koliko naj plače realno rastejo oziroma zaostajajo za produktivnostjo (Jurančič, 2003, str. 27-29).

5. Močna prisotnost vlade na trgu dela, ki z zakonodajo o minimalnih zajamčenih plačah zaustavlja prilagajanje trga dela. Širokogrudne socialne podpore zmanjšujejo spodbude brezposelnih za iskanje zaposlitve. Davki na plače povečujejo stroške dela podjetjem, ki zaradi tega neradi zaposlujejo.

6. Možnost predčasnega upokojevanja in nizke spodbude za iskanje dela, zaradi katerih so se starejši delavci množično predčasno upokojevali in raje izkoristili boljšo socialno zaščito kot pa službo (npr. v Sloveniji).

7. Neustrezne institucije, ki bi poskrbele za odpiranje novih delovnih mest na račun dela na daljavo. Delo na daljavo odpira nove razsežnosti v zaposlovanju, ki presegajo vidik geografske odmaknjenosti od trgov in pomenijo priložnost ustvarjanja novih delovnih mest z bistveno manjšimi vložki. Eden od temeljnih dokumentov EU na področju uveljavljanja informacijske tehnologije je namreč Bangemannovo poročilo (1994), na podlagi katerega si je EU postavila cilj, da bo do leta 2000 okoli 10 milijonov ljudi zaposlenih v različnih dejavnostih dela na daljavo. Številka, ki so jo dosegli, je malo nižja, vendar je potrebno omeniti, da je leta 1998 na daljavo delalo 2,5% evropske delovne sile. Prednost pri izkoriščanju tovrstne zaposlitve ima Bolgarija, medtem ko Slovenija, navkljub razmeroma dobri informacijski infrastrukturi, nima strategije, ki bi opredeljevala delo na daljavo (Rogina, 1999, str. 52).

Na trgu dela v tranzicijskih državah torej vedno večji problem predstavljajo naraščajoča strukturna brezposelnost, kot posledica velikih izobrazbenih, poklicnih in regionalnih neskladij, slaba prehodnost oziroma mobilnost delovne sile, velik obseg brezposelnih v skupinah kot so mladi brez ustrezne izobrazbe in starejši od 50-let, previsok priliv nekvalificiranega aktivnega prebivalstva iz šolskega sistema, predvsem kot posledica izpada iz sistema poklicnega in srednje tehničnega izobraževanja. Nujno potreben je začetek sprejemanja in izvajanja reform na področju brezposelnosti predvsem v okviru programov aktivne politike zaposlovanja, ki pomembno prispevajo k povečanju zaposlitvenih možnosti brezposelnih oseb (Zagorac, 2002, str. 6; Iz dejavnosti, 2003, str. 1-2):

1. Programi aktivne politike zaposlovanja za brezposelne:

- 1.1. program »Program izobraževanja in usposabljanja brezposelnih«, ki vključuje program pomoči pri načrtovanju poklicne poti in iskanju zaposlitve, program izpolnjevanja in usposabljanja, klube za iskanje zaposlitve, usposabljanja z delom brez sklenjene pogodbe o zaposlitvi;
- 1.2. javna dela ter čim več možnosti tudi v okviru sezonske zaposlitve;

- 1.3. intenzivno delovanje Zavodov za brezposelne, ki ustrezno informirajo brezposelne o ponudbah dela. Na drugi strani pa spremljanje aktivnosti in zavzetosti brezposelnih pri iskanju dela;
- 1.4. podpora in svetovanje pri samozaposlovanju.

2. Programi aktivne politike zaposlovanja za delodajalce:

- 2.1. usposabljanje z delom brez delovnega razmerja;
- 2.2. nadomestila dela plače težje zaposljivi osebi – subvencije;
- 2.3. nadomestitev dela plače iskalca prve zaposlitve na območjih z nadpovprečno stopnjo;
- 2.4. pospeševanje zaposlitev za krajši delovni čas;
- 2.4. prilagoditev delovnih mest za brezposelne invalide.

3. Izvajanje lokalnih in državnih programov v obliki javnih del. Tukaj mislim na organizacijo socialno-varstvenih javnih del (pomoč društvom in institucijam socialnega varstva pri razvoju in izvajanju programov namenjenih ciljnim skupinam: invalidom, starejšim občanom, onemoglim, zasvojenim), kulturnih (pomoč pri vzdrževanju kulturne dediščine), naravovarstvenih, komunalnih (urejanje javnih površin), kmetijskih (pomoč institucijam v smislu varovanja kulture krajine, gozdov ter pri razvoju podeželja) in drugih programov (Iz dejavnosti, 2003, str. 1).

4. Spremembe kriterijev za trajanje denarnega nadomestila in pomoči za brezposelne.

5. Vodenje aktivne politike dohodkov, s katero država prispeva k temu, da so sindikati zadržani o pogajanjih o plačah ne glede na raven zaposlenosti.

6. Povečanje državnih izdatkov za izobraževanje.

3.2. VZROKI ZA RAZLIKE V INFLACIJSKI STOPNJI

Preden se začne stabilizacija je potrebno ugotoviti in odpraviti vzroke inflacije. Vzroka sta lahko dva (Jazbec, 2001, str. 3-4):

1. Fiskalni: Potrebe države po financiranju primanjkljaja se odpravljajo s pomočjo tiskanja denarja, kar poveča ponudbo denarja, to pa se odraža na dvigu inflacije. Torej je potrebno odpraviti vzroke za proračunski primanjkljaj (liberalizacija, privatizacija, ki je povzročila zmanjšanje proračunskih prihodkov, neuravnoteženost trga dela, mehke proračunske omejitve) in posledično tiskanje denarja.

2. Plačilno-bilančni: Neugodne razmere na plačilni bilanci lahko povzročijo pritisk na deprecijacijo menjalnega tečaja, ki pa vpliva na inflacijo in proračun.

Za uspešnost stabilizacijskega programa je pomembno, da ljudje temu programu verjamejo in da so zaradi njegove uvedbe pripravljeni spremeniti svoja pričakovanja. Če je program kredibilen, je mogoče hitro znižati inflacijo brez večjih izgub pri BDP. Večjo kredibilnost stabilizacijskega programa se lahko doseže z izbiro pravičnega nominalnega sidra. Za sidro se v večini primerov uporabljata nominalni devizni tečaj in ponudba denarja. Izbira sidra je zelo pomembna in je odvisna od (Jazbec, 2001, str. 6-7):

- **Vzroka inflacije:** če je inflacija posledica pokrivanja proračunskega primanjkljaja s tiskanjem denarja, bo izbran stabilizacijski program temeljil na ponudbi denarja. Centralna banka zmanjša stopnjo rasti denarja in tako odpravi vzrok inflacije. Če pa je inflacija posledica plačilno-bilančnih težav, potem stabilizacijski program temelji na deviznem tečaju.
- **Dojemanja ljudi o inflaciji:** ljudje se vsak dan srečujejo z inflacijo in se ji skušajo prilagajati. Spreminjajo svoje obnašanje, da bi se izognili izgubi svojega premoženja. Zaradi tega se poveča obročna hitrost denarja, plače in cene se indeksirajo. Za ohranjanje vrednosti denarja se uporablja tuja valuta. V takšnem primeru je nominalni devizni tečaj boljše sidro, saj lahko ljudje vsakodnevno spremljajo njegovo gibanje in tako ugotavljajo uspešnost stabilizacije.

3.2.1. DEJAVNIKI, KI SO VPLIVALI NA INFLACIJO V DRŽAVAH V PREHODU

1. Izbor sidra stabilizacijskega programa:

Na začetku so se države znašle pred vprašanjem ali za nominalno sidro stabilizacijskih programov izbrati trden devizni tečaj ali pa naj vloga nominalnega sidra temelji na količini domačega denarja, kar implicira fleksibilnejšo obliko deviznega tečaja. Negotovost na samem začetku stabilizacijskega procesa in različnost izhodiščnih stanj je tako botrovala izboru različnih deviznih tečajev. Praviloma so države, ki so se soočale s hiperinflacijo in globokimi makroekonomskimi neravnovesji, izbrale kot del stabilizacijskega programa fiksni devizni tečaj. Le ta s postavitvijo javno določenih omejitev določa možnosti v gibanju stroškov dela in tako bistveno pripomore k zlomu inflacijske inercije (predvsem to velja za menjalni sektor), ki je bila podedovana iz preteklosti ali pa jo je povzročila liberalizacija domačih cen. Poleg tega je v državah z visokim zunanjim dolgom omogočil stabilne odlive proračunskih sredstev, namenjenih servisiranju dolga (Poljska). Fiksiranje deviznega tečaja prinaša v razmerah visoke inflacije nevarnost realne apreciacije domače valute, kar pomeni da je *a priori* potrebno vzpostaviti inflacijsko nevtralnost monetarne politike in discipliniranost pri financiranju proračuna in potrošnje države. Realna apreciacija domače valute znižuje konkurenčnost domačih izvoznikov, hkrati pa preko cenejšega uvoza vodi do poslabšanja zunanjšega položaja države in kopnenja

deviznih rezerv. Nadaljno vztrajanje pri nominalni vrednosti domače valute tako pripelje do kritičnega zmanjšanja mednarodnih deviznih rezerv in krize na valutnem trgu, ki se nato razreši edino le z razvrednotenjem – devalvacijo domače valute. Prav to je razlog, da se države niso odločile za sistem popolnoma trdnega deviznega tečaja. Po začetni, enkratni in občutni devalvaciji domače valute, ki so jo doživele tranzicijske države, so bile prisiljene uvajati bolj fleksibilne sisteme deviznih tečajev. Prav vloga fleksibilnega deviznega tečaja je odločilna pri absorbiranju povečanih tokov kapitala, kjer le ta odigra vlogo blažilca pri spremembah ponudbe in povpraševanja po devizah. Kapitalski tokovi po začetni makroekonomski stabilizaciji določajo hitrost in intenzivnost naložbenih aktivnosti in s tem razvojnega potenciala celotne regije (Jazbec, 1999, str. 4-6).

2. Liberalizacija cen:

Cenovne distorzije zaradi administrativno oblikovanih cen, ki so obstajale v prejšnem sistemu, so z odpravo planskega gospodarstva povzročile visoko inflacijo. Ta je značilna za vse analizirane države, vendar sta trajanje in stopnja le te po posameznih državah različni.

3. Financiranje proračunskih primanjkljajev:

Vzroke za inflacijo pa na začetku tranzicije ni moč iskati samo v liberalizaciji cen, temveč tudi v proračunskem deficitu, ki so ga države financirale z izdajanjem denarja. Države so namreč v prejšnjem sistemu reševale gospodarstvo oziroma podjetja pred propadom z velikimi subvencijami. S prehodom v tržno gospodarstvo so države počasi omejile tok subvencij, hkrati pa so se soočile z velikim primanjkljajem v državni blagajni. Vendar države niso smele več financirati deficita z izdajanjem novega denarja, če so hotele zaustaviti rast inflacije in stabilizirati gospodarstvo. Proračunski primanjkljaj je tako prešel iz inflacijsko financiranega v fiskalni primanjkljaj, ki ga država zmanjšuje z zadolževanjem na domačih in tujih kapitalskih trgih (Ruhl, 1998, str. 37-41).

4. Šoki na strani agregatne ponudbe:

Monetaristi trdijo, da je inflacija monetarni pojav – to pomeni, da je inflacija v celoti, ali vsaj primarno, posledica previsoke rasti denarja. Je pa značilno tudi, da je v razmerah visoke inflacije visok primanjkljaj proračuna vir hitre rasti denarja. Vendar pa se preko težav z inflacijo, ki se pojavlja v tranzicijskih državah, vedno bolj zavedamo, da le ta ni več samo monetarni pojav. V razmerah enošteviličnih in nizkih dvošteviličnih inflacijskih stopnjah na kratek rok lahko vzroke iščemo tudi na strani realnih motenj, kot so šoki na strani agregatne ponudbe (zmanjšanje konkurenčnosti, politika nadzorovanih cen, oblikovanje pričakovanj, politika rasti plač, ki prehiteva rast produktivnosti). Jazbec (2001, str. 31): »Temeljni inflacijski pritisk predstavljajo razlike med produktivnostjo v menjalnem in nemenjalnem sektorju.« To pomeni, če je produktivnost produkcijskih faktorjev v nemenjalnem delu gospodarstva bolj ali manj konstantna, potem je produktivnost menjalnega sektorja tista, ki določa moč inflacijskega pritiska. Zaradi tega morajo realne plače v menjalnem sektorju rasti hitreje. Zaradi težnje po podobnem gibanju plač v nemenjalnem sektorju, pa je plače v tem sektorju mogoče izplačati le na račun višjih cen (segmentiranost trga dela, obstoj močnih sindikatov in nižja intenzivnost

konkurenčnih pritiskov v nemenjalnem sektorju pripeljejo do prelivanja povečanih stroškov dela v višje cene).

5. Spreminjanje relativnih cen:

Spreminjanje relativnih cen, ki se pojavlja vzporedno s prestrukturiranjem gospodarstva je prav tako pomemben dejavnik, ki vpliva na inflacijo. Tovrstnega vpliva se bojijo predvsem tranzicijske države pred vstopom v EU, ko bodo relativne cene postopno vse bolj postajale podobne relativnim cenam v Evropski uniji. Ker so nominalne cene (in plače) navzdol rigidne, bo to prilagajanje potekalo z rastjo cen, torej z inflacijo. Do začasnih sprememb relativnih cen lahko pride tudi zaradi šokov na strani ponudbe (na primer naftni šoki, spremembe davčnih stopenj) ali povpraševanja (na primer sprememba deviznega tečaja). Analize so pokazale, da je večja variabilnost cen povezana z višjo stopnjo inflacije, ter da je tudi večja asimetričnost porazdelitve relativnih cen, ki veljajo med različnimi pari proizvodov, povezana z višjo inflacijo. Vpliv variabilnosti relativnih cen na inflacijo sem povzela po članku, v katerem je narejena regresijska analiza vpliva relativnih cen na stopnjo inflacije v tranzicijskem obdobju med leti 1992–2002.

Rezultate empiričnega preverjanja lahko na podlagi članka strnem v naslednje splošne ugotovitve (Srebotnjak, 2002, str. 10-16):

- Cene storitev so vlečni konj inflacije, saj so stopnje rasti cen v storitvenem sektorju v preučevanem obdobju ves čas vztrajno presegle agregatno stopnjo rasti cen. Razlog je vsekakor potrebno iskati v podcenjenosti storitev v obdobju socialistične ekonomske ureditve, odpravljanju brezposelnosti v kapitalno intenzivnih sektorjih, cenovni neelastičnosti ponudbe storitvenega sektorja in neizpostavljenosti storitvenega sektorja tuji konkurenci.
- Plače so pomemben vir inflacije.
- Inflacija je pod vplivom sezonske komponente.
- Variabilnost relativnih cen je v pozitivni korelaciji z inflacijo. Večina cenovnih skokov izvira iz sezonskih ponudbenih šokov hrane in sprememb cen na globalnem trgu (nafta), ki jih majhno odprto gospodarstvo jemlje kot danost. Država namreč odloča o frekventnosti in višini porastov nadzorovanih cen. V okviru oblikovanega ekonometričnega modela to pomeni, da lahko tovrstne odločitve vplivajo na porazdelitev stopenj rasti individualnih cen. Cenovna politika, ki podpira velike in enkratne skoke nadzorovanih cen, bo povzročila povečanje variance in asimetrije individualnih stopenj rasti cen proizvodov in storitev, medtem ko bo politika pogostih manjših podražitev nadzorovanih cen ublažila te opisne statistike. Impulzivna rast nadzorovanih cen zato ni v sozvočju s protiinflacijsko politiko. Postopne in zmerne prilagoditve cen ne povzročajo pretiranih motenj v gospodarstvu in imajo precej manjši učinek na inflacijo kot pa bombastična enkratna povečanja, ki vnašajo dodatno negotovost (vpliv pričakanj) v gospodarski sistem in bi se jim cenovna politika zato morala izogibati.

6. Denarna uprava:

Pri ostalih državah, predvsem v Bolgariji in Estoniji, je pomembno vlogo pri inflaciji odigrala uvedba denarne uprave. Le ta je imela na ti dve tranzicijski državi v preučevanem obdobju pozitiven vpliv. Vprašanje pa je, kakšen bo imela vpliv odprava denarne uprave pred vstopom v EU in EMU. Na prvi pogled denarna uprava izgleda kot ustrezna oblika denarne ureditve pri pridruževanju EMU, saj se država vpelje na sprejemanje odsotnosti denarne suverenosti, ki čaka vse članice EMU. Toda na podlagi natančnejše analize je, po mojem mnenju, denarna uprava v nekaterih državah prej ovira kot pa prednost. Tu mislim predvsem na fazo tranzicije in čas, ki ga ima država na razpolago pred priključitvijo k EMU. V prvi fazi je razlog v tem, da je vsaj v prehodni fazi, torej v ERM II, potrebno imeti nadzor nad instrumenti denarne politike in jih uporabljati v koordinaciji z Evropsko centralno banko. Drugič: denarna uprava pomeni podrejanje denarne suverenosti državi rezervne valute, medtem ko gre pri EMU za delitev monetarne suverenosti (Lavrač, 1999, str. 15-20).

3.3. VZROKI ZA RAZLIKE V GOSPODARSKI RASTI

Ekonomisti kot vzroke za razlike v gospodarski rasti med posameznimi državami v začetnem obdobju tranzicije navajajo različne razloge. Večina dosedanjih ekonomistov pri oživitvi tranzicije poiskuje različne razloge v gospodarski rasti s tremi spremenljivkami (Havrylyshyn, Van Rooden, 1998, str. 37):

1. z makroekonomskimi spremenljivkami, kot na primer stopnja inflacije in proračunski primanjkljaj;
2. s spremenljivkami, ki označujejo narejen napredek pri strukturnih reformah, predvsem pri privatizaciji in liberalizaciji;
3. s spremenljivkami, ki kažejo na začetne razmere, predvsem vojne, geografsko lego.

3.3.1. DEJAVNIKI GOSPODARSKE RASTI V DRŽAVAH V PREHODU NA KRATEK ROK

1. Centralno-planski sistem je v državah pustil precej škodljivih zapuščin. Že na začetku lahko rečem, da je Rusija ena izmed držav, ki je v povprečju preživela od 20 do 30 let več v socialističnem sistemu. Rusija tako ni imela nobenih izkušenj s tržnim gospodarstvom, saj je prešla iz fevdalizma v socializem, medtem ko so ostale države preživele daljše obdobje v kapitalizmu. Prav tako je Rusija prevzela ves zunanji dolg bivše ZSSR in s tem nastale države rešila preteklih obveznosti (Fisher, Sahay, 2000, str. 10). Medtem so nekatere države že v začetku kapitalizma dosegale zavirljive ekonomske rezultate (npr. Češka).

2. Konflikti in vojne razmere so v marsikateri državi povzročili padec proizvodnje in izgube na področju infrastrukture, ki so pomemben faktor pri vzpostavljanju nemotenega delovanja gospodarstva.

3. Geografska lega je pri marsikateri državi, ki je utrpela velike posledice z izgubo vzhodnega trga, pomenila velik rešilni jopič. Med opazovanimi državami namreč Češka, Poljska, Slovenija in Estonija neposredno mejijo na države EU in jim je tako omogočen lažji, predvsem pa hitrejši prehod k iskanju novih trgov.

4. Naravna bogastva (zaloge nafte in plina) prav tako pomembno vplivajo na gospodarsko rast: pozitivno pri tistih državah, ki jih imajo (Rusija) in negativno pri tistih, ki so od teh virov odvisne.

5. Vpliv zunanjih šokov oziroma neravnovesij v razvitih državah, od katerih so v povezavi z zunanjo trgovino odvisne tranzicijske države. To se je pokazalo pri vplivu ruske finančne krize v letu 1998 na Poljsko in Bolgarijo, ki opravita približno 10% mednarodne menjave z Rusijo, Belorusijo in Ukrajino. Trenutno se države bojijo vpliva recesije v ZDA in neugodnih gospodarskih sprememb v državah članicah EU.

6. Neposredne tuje investicije¹⁴, kot ena izmed vrst tujega kapitala za države v prehodu predstavljajo večplastni pomen. Vlogo neposrednih tujih investicij pri razvoju države lahko analiziramo kot prispevek k financiranju investicij in kot dejavnik povečevanja učinkovitosti gospodarstva, saj hitra gospodarska rast zahteva visoko investicijsko stopnjo, ki je praviloma ni mogoče financirati zgolj z domačim varčevanjem. Prispevajo k stabilnosti, učinkovitosti in rasti gospodarstva prejemnice, krepijo njen razvoj, predvsem če pomenijo vstop dobro delujočih in konkurenčnih podjetij ali izboljšanje delovanja in povečanje konkurenčnosti prevzetih podjetij. Predstavljajo dodaten vir sposobnosti v obliki kapitala, tehnologije, organizacijskih, poslovnih in drugih znanj in dostop do trgov, ki jih prinesejo tuji investitorji. Vplivajo na alokacijsko (medpanožno prestrukturiranje) in industrijsko oziroma tehnično učinkovitost (povečanje produktivnosti posameznih podjetij). Lahko imajo tudi negativne učinke, če izrinejo domača podjetja, domače dobavitelje zamenjajo s tujimi, delovno silo države prejemnice izrabljajo kot cenejšo delovno silo in odlivajo dohodek preko transfernih cen v tujino. Kot primer navajam rezultate analize za Slovenijo glede motivov tujih investorjev:

---

¹⁴ V nadaljevanju NTI.

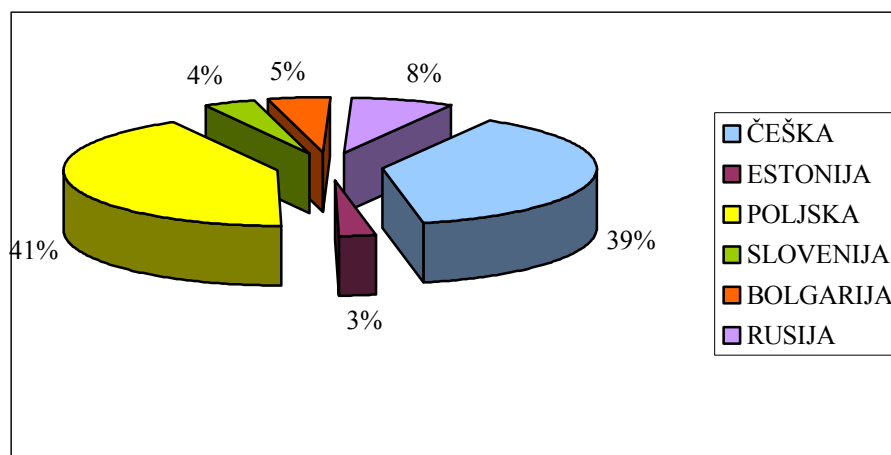
TABELA 3: Motivi tujih investitorjev v Sloveniji

MOTIV	% PODJETIJ S TUJIM KAPITALOM, KI SO NAVEDLA POSAMEZEN MOTIV
Dostop do slovenskega trga	59,4
Dolgoročno sodelovanje	40,6
Dostop do trgov v JV Evropi	32,4
Kvalitetna delovna sila	30,5
Nizka cena delovne sile	19,5
Tehnologija in know-how	12,5
Poznana blagovna znamka	10,5
Nabava materiala in sestavnih delov	9,4
Dostop do trgov v EU	7,0
Ostalo	6,6

VIR: Rojec, Šuštešič, 2002, str. 81.

Dinamika neposrednih investicij odraža napredek pri poteku tranzicije. Vedno bolj se uveljavlja trditev, da so države, ki so za sidro stabilizacijskega programa izbrale fiksni devizni tečaj in začele z takojšnjim izvajanjem reform privabile več neposrednih tujih investicij. Trditev potrjuje slika 4, ki kaže na to, da sta od leta 1992 do leta 2002 največ neposrednih tujih investicij privabili Češka in Poljska, ki sta začeli stabilizacijski program na osnovi fiksnega deviznega tečaja, vlada pa je začela z takojšnjim izvajanjem reform. To pravilo po mojem mnenju ne drži čisto popolnoma. Slovenija v primerjavi z Estonijo izkazuje približno enak delež neposrednih tujih investicij, čeprav je za sidro stabilizacijskega programa izbrala fleksibilen devizni tečaj. Menim da ključ predstavlja začetek določenih makroekonomskih in političnih reform pred uradnim začetkom tranzicije. Torej ne glede na to kakšen stabilizacijski program so izbrale posamezne države, če vlada ni pripravljena stabilizirati in restrukturirati gospodarstva, vse skupaj nima nobenega pomena. Potrebno se je zavedati, da neposredne tuje investicije lahko zelo vplivajo na gospodarsko rast v posameznih državah, če le te prej vzpostavijo stabilno makroekonomsko in politično okolje (Jazbec, 1999, str. 10-12).

SLIKA 4: Delež neposrednih tujih investicij v letih 1992-2002

VIR: Transition report 2002, str. 37.

Za leto 2003 največ neposrednih tujih investicij pričakujejo na Češkem in Poljskem. Torej glede na zgoraj napisano lahko rečem, da ti dve državi izkazujeta najbolj stabilno makroekonomsko okolje in bosta na podlagi tega lahko privabili tuji kapital, predvsem z namenom privatizacije večjih državnih podjetij. Toda ta delež je še vedno zelo majhen glede na delež, ki ga privabljajo države v Južni Aziji. Zanimivo se mi zdi, da Slovenija in Estonija glede na to, da vstopata v EU maja 2004 in morata končati s privatizacijo, napovedujeta tako majhen delež neposrednih tujih investicij. V Rusiji pa bo delež pričakovano majhen, saj še vedno ni vzpostavila stabilnega makroekonomskega in institucionalnega okolja za razvoj podjetništva.

TABELA 4: Napoved neto tujih investicij za leto 2003 v milijon dolarjih

	Neto tuje investicije za leto 2003
ČEŠKA	5,000
ESTONIJA	200
POLJSKA	6,000
SLOVENIJA	230
BOLGARIJA	900
RUSIJA	2,500

VIR: Transition report 2002, str. 37.¹⁵

7. Strukturne reforme so temelj za preoblikovanje gospodarstva in vključujejo privatizacijo, reforme davčnega in bančnega sistema, liberalizacijo zunanje in notranje menjave ter državnih institucij. Strukturne reforme imajo precejšen negativni vpliv na državni sektor z zamikom dveh let, kar pa je kompenzirano s pozitivnim vplivom, ki ga imajo strukturne reforme na zasebni sektor. V vseh tranzicijskih državah se pojavlja problem pri privatizaciji (premajhen pritok tujega kapitala in premajhno investicijsko povpraševanje s strani domačih podjetij), ki tako

bistveno vpliva na gospodarsko rast v državah. Privatna lastnina zagotavlja varčevanje, investiranje, inovacije v proizvodnji, nove produkte, racionalno uporabo sredstev ter sprejemanje tveganja za odločitve.

TABELA 5: Metode privatizacije v izbranih tranzicijskih državah¹⁶

DRŽAVA	METODA PRIVATIZACIJE	
	PRIMARNA METODA PRIVATIZACIJE	SEKUNDARNA METODA PRIVATIZACIJE
ČEŠKA	Vaučerska privatizacija	Direktna prodaja
ESTONIJA	Direktna prodaja	Vaučerska privatizacija ¹⁷
POLJSKA	Direktna prodaja	Menedžersko-delavski odkup
SLOVENIJA	Menedžersko-delavski odkup	Vaučerska privatizacija
BOLGARIJA	Vaučerska privatizacija	Direktna prodaja
RUSIJA	Vaučerska privatizacija	Direktna prodaja

VIR: Transition report 2002, str. 144-200; Transition report 1996, str. 62-74.

Kot vidimo, s tabele, so tranzicijske države izbrale različne metode privatizacije. Nekatere so kot primarno metodo izbrale vaučersko privatizacijo, druge pa direktno prodajo.

Češka vlada se je odločila za kuponsko privatizacijo, pri kateri so bili kuponi izdani v investicijskih točkah. Vsak polnoleten državljan je dobil 1000 točk. Te točke so vložili neposredno v podjetja ali pa v privatizacijske sklade. Ustanovljenih je bilo cc. 460 skladov. Zamenjavo kuponov za delnice je izvajal center za kuponske dražbe v okviru ministrstva za finance. Delničarji skladov imajo tako možnost trgovati z delnicami le teh. Privatizacijo je nadaljevala z direktno prodajo podjetij strateškim investitorjem. V Češko je začela pritekati velika količina neposrednih tujih investicij, ki so ji omogočala tudi uspešno zaključeno privatizacijo v železarstvu (Zetor Brno), kovinarstvu (Nova Hut), komunalnem podjetju Transgas in v bančnem sektorju, ki se je tudi stabiliziral (zmanjšanje deleža slabih posojil v poslovnih bankah). Preložena pa je bila privatizacija v sektorju električne energije.

V Estoniji so takoj po osamosvojitvi začeli s privatizacijo malih podjetij, ki so bila prodana na dražbi najboljšemu ponudniku. Prodaja malih podjetij je potekala zelo hitro in uspešno, tako je bilo do konca leta 1994 prodanih približno 1500 malih podjetij. Sedem velikih podjetij je bilo privatiziranih s pomočjo menedžersko-delavskega odkupa. Večja podjetja so privatizirali s pomočjo vaučerske privatizacije in direktne prodaje tujim investitorjem. V letu 2003 v Estoniji

¹⁵ **Opomba:** Za leto 2003 sem upoštevala napovedi EBRD.

¹⁶ Podatki o poteku privatizacij so črpani iz del: Economic Transition report 1996, str. 62-132; 352-389; 411-454; Transition Report 2002, str. 138, 182, 190, 198; Perrin, 2002, str. 10-18.

¹⁷ Voucher privatization: glavni namen tovrstne privatizacije je razdelitev, ne pa ekonomska učinkovitost. Tako je večina ekonomistov mnenja, da hitrost in število vključenih podjetij zelo vpliva na uspešnost tovrstne privatizacije (Mramor, 1996. str. 4-11).

nameravajo izpeljati privatizacijo v sektorju energije in železnic, ter prodati 27% delež, ki ga ima država še v podjetju Estonian Telecom.

Na Poljskem je ponudbeno stran privatizacije sestavljalo 500 izbranih podjetij z javnim razpisom. Povpraševanje pa je sestavljalo 15 skladov, ki so bili po pravni obliki delniške družbe. Polnoletni poljski državljani so postali delničarji z enakimi deleži v vsakem izmed njih. Certifikatov državljani niso mogli vlagati neposredno. Zamenjava certifikatov za delnice sklada je potekala na varšavski borzi. 60% vrednosti osnovnega kapitala vsakega podjetja je bilo razdeljenega med sklade, 15% med zaposlene, 25% pa je obdržala vlada z namenom, da bi to premoženje uporabila v pokojninski reformi. Na Poljskem ima država še vedno večinski kontrolni delež v približno 2000 podjetjih, v treh bankah, v največji zavarovalnici, v jeklarstvu, v podjetju KGHM (premogovniško in železarsko podjetje) in v še več podjetjih s finančnimi težavami. Zato ni čudno, da so prihodki od privatizacije predstavljali le 12% pričakovanih za leto 2002 (Transition report 2003, str. 182). Država je zato februarja 2002 sprejela program, ki naj bi pomagal k hitrejši privatizaciji malih podjetij in jih oprostil tudi določenih davkov in socialnih prispevkov. Vendar pa ima zato država že probleme s povečevanjem proračunskega deficita.

V Sloveniji je bila kot primarna metoda pri privatizaciji majhnih podjetij navedena neposredna privatizacija preko direktnega odkup deležev podjetij s strani zaposlenih in menedžerjev. Kot sekundarna metoda pa je bila izpeljana vaučerska privatizacija preko državnih certifikatov. Tudi pri nas se počasi začne privatizacija velikih državnih podjetij, predvsem v sektorju telekomunikacij in elektrike. Zaključena je privatizacija Nove ljubljanske banke, medtem ko je bila privatizacija Nove kreditne banke Maribor prestavljena. Izpeljan je bil prevzem SKB banke, mobilnega operaterja Simobil in Iskre Kondenzator. Slovenija je med tranzicijskimi državami privabila najmanj tujih investorjev, predvsem zaradi neustrezne zakonodaje.

Privatizacija v **Bolgariji** je potekala na podlagi treh programov, ki so jih podpirali trije različni zakoni:

1. povračilo zemlje in občinske lastnine;
2. direktna prodaja državnega in občinskega premoženja;
3. vaučerska privatizacija.

Vaučerska privatizacija je zelo podobna Češki. Vsak državljan je prejel vaučer vreden 25 000 levov. Vaučerji so bili zamenljivi za kupone, ki so jih imetniki lahko vložili v podjetja oziroma v privatizacijske sklade. Pri prvi dražbi je bil prodan 41,36% delež v podjetjih; od tega 35,86% investicijskim skladom, 5,5% pa posameznikom.

V Rusiji so ruski državljani prejeli vaučerje v vrednosti 10 000 rubljev, ki so bili takoj zamenljivi za denar ali za delnice v podjetjih, izbranih za privatizacijo. Privatizacijski zakon je

priviligriral položaj zaposlenih v podjetju, ki so lahko izbirali med tremi načini sodelovanja na dražbi:

1. Rezultat prve variante je manjšinsko lastništvo zaposlenih v podjetju. 40% delnic je po tem načinu razprodanih zaposlenim, 60% pa na dražbi ostane v lasti države za kasnejšo prodajo.
2. Rezultat druge variante je večinsko lastništvo zaposlenih. Drugi način ne omogoča popustov pri nakupu, toda dovoli delavcem nakup 51% delnic po nominalni ceni, brez dodatnih omejitev.
3. Tretji način je bil možen samo za srednje velika podjetja in je omogočal menedžerski odkup v primeru, da ta skupina menedžerjev zagotovi prestrukturiranje podjetja. Skupina menedžerjev je lahko odkupila 30% delnic, menedžerji in delavci podjetja pa 20%.

Večji problem v Rusiji pa bo v nadaljevanju predstavljala privatizacija velikih državnih podjetij, predvsem zaradi rešitev dvoumne in konfliktna sestave lastništva med imetniki deležev v podjetjih. Napredek pri privatizaciji se pojavlja pri infrastrukturi – železnicah, medtem ko je bil v ostalih sektorjih preložen (privatizacija Lukoil, Slavneft in telekomunikacijsko podjetje Svyazinvest). Vlada je naredila velik napredek pri privabljanju in spodbujanju malih podjetij s spremembami davčnega in ustanovitvenega sistema v začetku leta 2003, da bi privabila tuj kapital.

Skozi desetletni potek privatizacije v tranzicijskih državah lahko vidimo, da je bila le ta uspešno zaključena v veliki večini majhnih in srednjih podjetij. Problem prepočasne privatizacije malih podjetij je bil izpostavljen le za Slovenijo (Blanchard et al., 1994, str. 210). Večji problem v ostalih državah, zaradi različne lastniške sestave, različnih pravic menedžerjev, zaposlenih in države, predstavlja privatizacija velikih državnih podjetij. Predvsem gre za privatizacijo v sektorjih telekomunikacije, energije in infrastrukture. Na drugi strani se počasi zaključuje privatizacija v finančnem sektorju. To predstavlja oviro predvsem zaradi počasnega razvoja bank v okviru različnih vrst financiranja privatnega sektorja in možnosti za ustanavljanje novih podjetij. Tako se vse izbrane države z namenom pospešitve tovrstne privatizacije odločajo za prodajo tujim strateškim partnerjem. Na ta način upajo, da bodo pritegnile tudi velik delež tujih neposrednih investicij, ki bodo pripomogle k gospodarski rasti (Blanchard et. al., 1994, str. 44-48).¹⁸

8. Inflacija, ki je značilna za vse države v prehodu, z izjemo, da so nekatere dosegale višjo stopnjo inflacije daljši rok. Visoka stopnja inflacije namreč negativno vpliva na gospodarsko aktivnost v državi, saj pomeni nestabilno okolje za poslovanje podjetij.

9. Gibanje proizvodnje je prav tako eden izmed vzrokov, ki kot rezultat realokacije, reorganiziranosti in prestrukturiranja, vpliva na gospodarsko rast. Realokacija resursov in neproduktivnih podjetij in panog v nove je nujen proces v tranziciji. To pojasnjuje raziskava, ki

---

¹⁸ Ocena privatizacije v različnih sektorjih gospodarstva v izbranih državah (Priloga št. 4, Tab. 13-15, str. 5-7).

sta jo izvedla De Broeck in Koen (2000, str. 37) za 15 držav bivše Sovjetske zveze. S faktorsko analizo inputov in outputov sta ocenjevala učinkovitost uporabe dela in fizičnega kapitala v proizvodnji v obdobju 1991-1997. Izhajala sta iz neoklasične produkcijske funkcije. Izračunane spremembe v vrednostih celotne faktorske produktivnosti so bile v dveh desetletjih pred tranzicijo okrog 0, in brez izjeme negativne za obdobje 1990-1997. Rezultat nam pove, da so države s staro gospodarsko strukturo povsem izčrpale kakršnekoli možnosti za doseganje pozitivne gospodarske rasti. Funkcijo koordinacije, ki jo v kapitalističnih državah opravlja trg, so v socialističnih državah opravljale različne planske organizacije. Prosti trg med podjetji ni obstajal. Da je prišlo do menjave, so skrbele različne državne agencije. Proizvodnja v centralno-planskem sistemu je bila organizirana preko bilateralnih odnosov državnih podjetij. V bivši SZ je obstajala agencija Gosnab, ki je skrbelo za povezavo med podjetji in je zaposlovala približno milijon delavcev. Propad sistema in s tem agencije je čez noč ukinil vse povezave še preden so uspela podjetja vzpostaviti nove preko trga (Lavigne, 1999, str. 6).

10. Začetni pogoji:

Nekateri ekonomisti so skušali z *ekonometričnimi modeli* opredeliti razvoj tranzicijskih držav ter njihov vpliv na gospodarsko rast. Fisher in Sahay (2000, str. 36) tako analizo gospodarske rasti začinjata z ugotavljanjem odvisnosti gospodarske rasti od začetnih pogojev. Proučevala sta 7 *spremenljivk*¹⁹: delež kmetijstva v BDP, založenost z naravnimi viri, število let, ki so jih države preživele v socialističnem sistemu, vpis v srednjo šolo, odvisnost od trgovanja v COMECON²⁰, prekomerno industrializacijo ter oddaljenost prestolnice od Dusseldorfa. Statistično značilnost sta ugotovila samo za dve od sedmih spremenljivk, ki označujejo začetne pogoje: število let preživelih v socialističnem sistemu ter stopnjo vpisa v srednjo šolo. Ugotovila sta še, da je padec gospodarske rasti v začetnem obdobju mogoče pripisati *neugodnim začetnim pogojem* in v določeni meri *makroekonomskemu neravnotežju (inflacija)*.

3.3.2. DEJAVNIKI DOLGOROČNE GOSPODARSKE RASTI

Kazalec dolgoročne sposobnosti gospodarske rasti je rast potencialnega bruto domačega proizvoda. Potencialni bruto domači proizvod pomeni največji obseg proizvodnje, ki bi ga lahko dosegli z razpoložljivimi proizvodnimi faktorji (delom, kapitalom,...) in tehnologijo ob predpostavki njihove polne zaposlenosti in stabilne inflacije. Avtorji nekaterih študij (De Broeck, Koen, 2000; Choudhri, Hakura, 2000; Stern, 1998) so prišli do zaključkov, da na gospodarsko rast tranzicijskih držav v veliki meri vpliva gibanje produktivnosti. Kot dejavnike, ki vplivajo na povečanje produktivnosti, navajajo:

1. Tokove kapitala:

Predvsem tuje neposredne investicije so lahko pomemben kanal za prenos tehnologije v državo gostiteljico, kar pa ne vključuje le tehničnih procesov in postopkov, temveč tudi organizacijska,

¹⁹ Priloga št. 5, Tab. 16, str. 8.

²⁰ Council of Mutual Economic Association

menadžerska, marketinška in druga profesionalna znanja in sposobnosti. Boljša tehnologija bo zagotovo pripomogla k povečanju produktivnosti. Prav tako velja vedeti, da delež neposrednih tujih investicij na razvijajočih se trgih implicira ostale investicije in posojila komercialnih bank (Jazbec, 1999, str. 11).

2. Liberalizacijo mednarodne trgovine :

Choudhri in Hakura (2000, str. 21) ugotavljata, da ima mednarodna trgovina na splošno pozitiven učinek na produktivnost, vendar pa je ta vpliv različen v različnih sektorjih gospodarstva (učinek se razlikuje glede na potencial sektorja za rast). V sektorjih, ki imajo visok potencial za rast (razne storitve, tehnologija), je učinek na produktivnost velik. Pozitivne učinke mednarodne trgovine na produktivnost moramo torej iskati predvsem z vidika povečanja konkurenčnosti.

3. Človeški kapital:

Kakovost delovne sile je neposredno povezana s produktivnostjo. Z realokacijo delovne sile iz industrije v novo nastale panoge (storitve, trgovina) so se pojavile težko premostljive razlike med trenutno ponudbo delovne sile in povpraševanjem po visoko kvalificirani delovni sili. Velik potencial pri povečanju produktivnosti torej predstavlja intenzivno izobraževanje in usposabljanje zaposlenih, ki bodo lahko sledili tehnološkemu napredku in razvoju storitvenih dejavnosti (Stern, 1998, str. 13).

4. Sektorsko realokacijo:

Velik vpliv na produktivnost, predvsem na njen začetni padec, je imelo dejstvo, da spremembe investicij med sektorji niso sledile realokaciji zaposlenosti iz neproduktivnih v produktne sektorje. Poleg tega je bila realokacija zaposlenih v manjša podjetja in storitveni sektor zaradi neustrezne mobilnosti delovne sile, ki je bila posledica neustrezne izobrazbe, v veliki meri prepočasna in neučinkovita (De Broeck, Koen, 2000, str. 20).

5. Privatizacijo:

V privatiziranih in na novo ustanovljenih podjetjih se je produktivnost povečevala, medtem ko je v državnih podjetjih ostala na isti ravni, v veliko primerih pa celo stagnirala. Povprečna rast produktivnosti v obdobju 1992-1995 za privatizirana podjetja je bila 7,2%, medtem ko je bila za državna podjetja negativna in je znašala -0,3%. Privatizacija doprinese od 70% do 90% povečanja produktivnosti v državah z obsežnim privatizacijskim programom (Pohl et al., 1997, str. 10). Torej države, ki bodo znale privabiti neposredne tuje investicije, ki prinašajo svež kapital, novo tehnologijo ter moderne metode vodenja in upravljanja, vzporedno pa vlagale v izobraževanje človeškega kapitala, bodo lahko v prihodnosti bistveno dvignile produktivnost in tako vplivale na dolgoročno gospodarsko rast.

3.4. VZROKI RAZLIK V NIHANJU BREZPOSELNOSTI, INFLACIJE IN GOSPODARSKE RASTI ZARADI NEUSTREZNE EKONOMSKE POLITIKE

Po mojem mnenju je potrebno velik del razlik v uspešnosti poteka tranzicije v izbranih tranzicijskih državah pripisati neustrezni ekonomski politiki. Na začetku tranzicije so se z visoko stopnjo inflacije srečale vse izbrane države razen Češke. Bolgarija in Estonija sta začetni problem inflacije omejili z uvedbo denarne uprave, Poljska in Rusija s trdnim deviznim tečajem kot osnovnim sidrom začetka programa stabilizacije, ter Slovenija z uravnavanim drsečim deviznim tečajem. Toda neustrezno sosledje fiskalne discipliniranosti in izvajanja strukturnih reform je v nekaterih državah pripeljalo do različnih nihanj makroekonomskih agregatov in kriz.

3.4.1. ČEŠKA – VALUTNA KRIZA LETA 1997

Sredi leta 1996 je Centralna banka Češke začela izvajati restriktivno monetarno politiko z namenom hitrejšega zniževanja inflacije. Med marcem in septembrom 1996 se je kot posledica zaostrene denarne politike obrestna mera za posojila zvišala kar za dve odstotni točki. Velika razlika med obrestnimi donosi na Češkem in v razvitih tržnih gospodarstvih ter realna apreciacija domače valute sta povzročili močan pritok tujega kapitala v državo (še posebej v drugi polovici leta 1995 z vstopom Češke v OECD²¹). Pritok kapitala je še dodatno okrepil vrednost Češke krone, kar je imelo za posledico tudi povečanje deviznih rezerv. Oboje je kazalo k temu, da rast primanjkljaja na tekočem računu plačilne bilance ni kritična. Pritok na kapitalnem računu je zadostoval za financiranje vedno večjega tekočega primanjkljaja. Močna realna apreciacija nacionalne valute pa je vedno bolj slabila češki izvoz, trgovinski primanjkljaj se je povečeval, in maja 1997 je prišlo do špekulativnega napada na češko valuto. Tuji kapital je ob pričakovanju devalvacije začel hitro odtekat iz države in Češka se je morala odločiti za devalvacijo češke krone in prehod od fiksnega na uravnavano drseči sistem deviznega tečaja. Po tej valutni krizi je bila češka vlada prisiljena uvesti nov program za stabilizacijo gospodarstva. Sprejela ga je maja 1997 in z njim predvidela močnejše zaostrovanje fiskalne politike (zamrznitev plač v javnem sektorju, nadaljnje zmanjševanje proračunskih izdatkov na področju javne administracije, plačil za investicije in socialne transferje), doslednejše omejevanje uvoza in izrazila veliko podporo Češki centralni banki za vodenje restriktivne monetarne politike. S prehodom na uravnavano drseči devizni tečaj se je spremenil tudi cilj monetarne politike, ki ni več ohranjanje stabilnega nominalnega deviznega tečaja ampak zniževanje inflacije (Kmet, 2000, str. 17-19).

Tako lahko rečem, da je bila ena večjih napak ekonomske politike v Češkem primeru vztrajanje pri ohranjanju stabilne nominalne vrednosti domače valute in s tem vzdrževanje realne apreciacije in posledično večanje trgovinskega primanjkljaja na eni strani, ter dvigovanje obrestnih mer centralne banke, kar je v državo privabilo zlasti špekulativni kapital na drugi strani. Poleg tega so visoke obrestne mere skupaj z restriktivno fiskalno politiko povsem

---

²¹ Organization for Economic Cooperation and Development

zadušile gospodarsko aktivnost. Češka je tako po letu 1992 v letih 1997 in 1998 ponovno izkazovala negativno rast BDP. Negativna gospodarska rast in poplave, ki so Češko zajele julija 1997, so dodatno ovirale hitrejše uravnoteženje javnih financ.

3.4.2. POLJSKA – GOSPODARSKA STAGNACIJA LETA 2001

Posledice neustrezne ekonomske politike so na Poljskem izbruhnile leta 2001. Poljska se je namreč soočila z gospodarsko stagnacijo, ob kateri je beležila še visoko brezposelnost in visok proračunski primanjkljaj. Razlog za zmanjšanje gospodarske aktivnosti je bilo upadanje domačega povpraševanja, tako zasebne potrošnje kot investicij. Na znižanje zasebne potrošnje je vplivala nižja rast realnih plač, zmanjšanje socialnih izplačil in manjše zanimanje za potrošniška posojila na katera so vplivale previsoke obrestne mere. Le te je zviševala Narodna banka Poljske in skupaj z restriktivno monetarno politiko tako uspela znižati inflacijo. Visoki stroški posojil in slaba dobičkonosnost podjetij so skupaj z manjšim povpraševanjem na domačem trgu vplivali tudi na upočasnitev investicij (Maier, 2003, str. 1-2). Upočasnjena gospodarska rast, zelo nizka inflacija in visoka brezposelnost so pripeljali do zmanjšanja davčnih prihodkov v proračun, na drugi strani pa so bili izdatki nad načrtovanimi (visoka brezposelnost in strukturne reforme), kar se je odrazilo v povečanju proračunskega primanjkljaja.

3.4.3. RUSIJA – FINANČNA KRIZA LETA 1998

17. avgusta 1998 je v Rusiji prišlo do valutne, dolžniške in bančne krize, ko je Centralna banka Rusije objavila nove meje nihanja trdnega deviznega tečaja, vlada pa moratorij na večino zunanjega dolga in ukinila obveznosti izpolnjevanja na ves v rubljih denominiran javni dolg. V nekaj tednih se je ruski finančni sistem sesul: centralna banka je opustila režim trdnega deviznega tečaja in rubelj je začel po hitrem postopku izgubljati vrednost, večina bank je bila paraliziranih, borze zaprte in težave z vodenjem proračuna so bile reproducirane na novi ravni. Že tako šibka ekonomija je doživela še en hud udarec, ko so bili vsi upi na oživitev gospodarske rasti znova pokopani in se je inflacija dramatično povišala. Glavni razlog za rusko finančno krizo leta 1998 je bila nevzdržnost fiskalne politike, ki ni bila usklajena z režimom fiksnega deviznega tečaja. Fiskalna politika je postajala nevzdržna že v zadnjem četrtletju leta 1997, od začetka leta 1998 pa je bilo vse bolj jasno, da so potrebne korenite spremembe na področju javnih financ, da bi se Rusija tako lahko izognila krizi. Zapletla se je v sistem neplačil, ko so na eni strani podjetja zamujala s plačevanjem davkov, ali pa so jih plačevala v nedenarni obliki, na drugi strani pa je vlada sama stalno zamujala pri izpolnjevanju svojih obveznosti. Razsežnost krize so poglobile slabosti bančnega sistema, saj se je veliko število bank znašlo v težavah pri izpolnjevanju svojih obveznosti in plačilni sistem je začel propadati. Tako so predstavljale ključni razlog za obrambo deviznega tečaja Centralne banke Rusije, ki se je zavedala, da bi devalvacija še dodatno prizadela bančni sistem (Sutela, 1999, str. 11).

Torej lahko izpostavim dve napaki v okviru ruske ekonomske politike; prva je v tem, da se je pod predpostavko, da je težava v tečaju, odločila za ubranitev tečaja (navkljub nizkim deviznim

rezervam) namesto za devalvacijo ali vsaj depreciacijo; druga napaka pa je bila v tem, da je predpostavljala, da je ubranitev tečaja odvisna od monetarne politike in je tako v pričakovanju špekulativnega kapitala povečala obrestne mere. Nezmožnost sprejetja pomembnih reform proračuna in posledično vse večje zadolževanje vlade na trgu obveznic ter v ozadju slabosti ruske ekonomske in institucionalne ureditve, nestabilen politični sistem, nizka monetizacija in prevladujoče notranje lastništvo v poteku privatizacije so pripeljali do izbruha finančne krize. Ruska finančna kriza je pokazala, da uspešnosti stabilizacije ne moremo meriti samo z uspešnim znižanjem inflacije. Stabilizacija, temelječa na deviznem tečaju kot bližnjem cilju denarne politike, zahteva uvedbo disciplinirane fiskalne politike in tudi učinkovit nadzor nad delovanjem finančnih institucij države.

4. PRIMERJAVA USPEŠNOSTI POTEKA TRANZICIJE PRED VSTOPOM V EVROPSKO UNIJO IN EVROPSKO MONETARNO UNIJO

Tranzicijski proces v najširšem smislu bo končan, ko bodo bivše socialistične države dohitele gospodarstva v ravni BDP *per capita*, oziroma izpolnile vse kriterije za vstop v Evropsko unijo in nato še v Evropsko monetarno unijo. Trenutni ekonomski položaj oziroma oceno analiziranih držav je podala Evropska komisija v poročilu »Poročilo o napredku pri pridruževanju držav k Evropski uniji za leto 2002«.

TABELA 6: Poročilo o napredku tranzicijskih držav do leta 2002

EVROPSKA KOMISIJA	POZITIVNE OCENE	NEGATIVNE OCENE
ČEŠKA	<p>Reforma javne uprave;</p> <p>Obvezna pokojninska reforma (povečanje izdatkov javnega sektorja za pokojnine iz 7,5% v letu 1993 na 9,3% v letu 2001);</p> <p>Pohvala pri javnih izdatkih za zdravstvo, šolstvo in socialno varstvo (Češka med OECD državami zato namenja največ, in sicer približno 70% od celotnih javnih izdatkov);</p>	<p>Visoka stopnja korupcije;</p> <p>Pranje denarja;</p> <p>Problem integracije romske skupnosti;</p> <p>Slab finančni nadzor;</p> <p>Visok proračunski primanjkljaj, ki povečuje javni dolg;</p>
ESTONIJA	<p>Zelo dobro usklajevanje z evropskimi standardi;</p>	<p>Pomanjkljivost pri zagotavljanju varnosti živil in zdravja;</p> <p>Pomanjkljivost pri izterjavi in obračunavanju carinskih dajatev;</p> <p>Visok proračunski primanjkljaj;</p>
POLJSKA	<p>Podpora domačemu podjetništvu;</p> <p>Privatizacija v sektorju elektrike;</p>	<p>Pomanjkljivosti pri reformi javne uprave;</p> <p>Težave pri sodstvu;</p> <p>Zaostanki pri reformah v kmetijstvu;</p> <p>Razširjenost korupcije v političnih in poslovnih sferah;</p>
SLOVENIJA	<p>Pohvala za napredek pri prevzemanju in izvajanju evropskega pravnega reda;</p>	<p>Prepočasna privatizacija in denacionalizacija;</p> <p>Prepočasno odpravljanje sodnih zaostankov;</p> <p>Previsoka inflacija;</p> <p>Ovire pri neposrednih tujih vlaganjih;</p>
BOLGARIJA	<p>Podpora domačemu podjetništvu;</p>	<p>Problem proračunskega primanjkljaja in povečevanja javnega dolga;</p>
RUSIJA	<p>Pokojninska reforma, ki omogoča posameznikom plačevanje v posebne sklade in tako privablja številne tuje menedžerje in zavarovalniške agente (povečanje priliva tujega kapitala);</p> <p>Sprejem novega zakona o delovni sili februarja 2002;</p>	<p>Prevelik politični vpliv velikih podjetij-problem monopolov;</p> <p>Omejenost priliva NTI in vstopa majhnih podjetij na ruski trg;</p> <p>Problem prevelike stopnje brezposelnosti in inflacije;</p> <p>Nujnost vstopa v WTO, ki bo omogočila prestrukturiranje gospodarstva (vstop malih podjetij) in večje število investicij;</p> <p>Obvezna reforma bančnega sektorja;</p>

VIR: Enlargement papers: Evaluation of the 2002 pre-accession economic programmes of candidate countries, november 2002, str. 25-36; 39-48; 51-57; 103-111; 137-146; 149-160.

4.1. POGOJI ZA VSTOP TRANZICIJSKIH DRŽAV V EVROPSKO UNIJO IN EVROPSKO MONETARNO UNIJO

Vse države morajo pred vstopom v Evropsko unijo izpolniti *konvergenčne kriterije*:

1. država mora biti demokratična, sodno pravična, in mora spoštovati človekove pravice ter varovati manjšine,
2. imeti mora razvito tržno gospodarstvo;
3. sprejeti skupna pravila, politiko in standarde predpisane s strani EU.

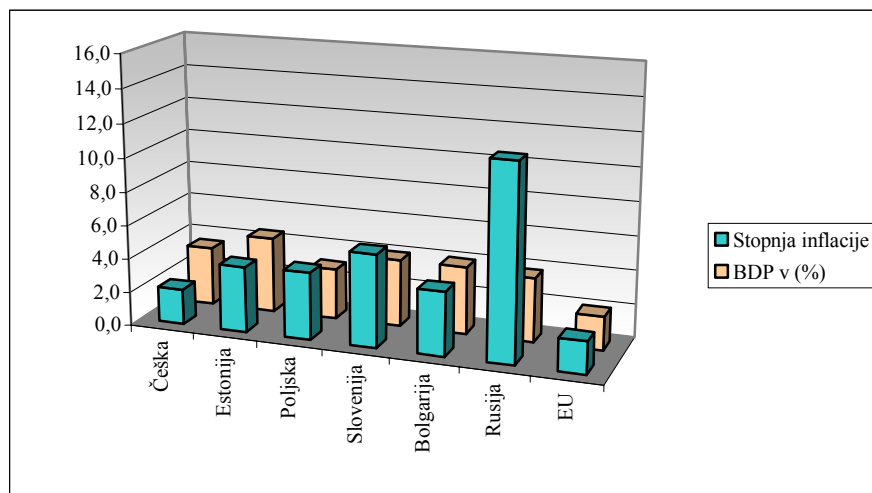
Poleg teh morajo države v prehodu pred vstopom v Evropsko monetarno unijo izpolniti *tri monetarne in dva fiskalna maastrichtska kriterija* (Kumar et al., 2000, str. 23):

1. Stopnja inflacije ne sme presegati povprečja treh držav članic EU z najnižjo inflacijo za več kot 1,5 odstotne točke.
2. Dolgoročne obrestne mere ne smejo presegati povprečja treh držav članic EU z najnižjo stopnjo inflacije za več kot 2 odstotni točki.
3. Stabilnost deviznih tečajev z dovoljenimi nihanjem znotraj dogovorjenega evropskega tečajnega mehanizma (ERM) v obdobju vsaj dveh let.
4. Proračunski primanjkljaj ne sme presegati 3 odstotkov BDP.
5. Javni dolg ne sme presegati 60 odstotkov vrednosti BDP oziroma se mora ustrezno zniževati proti tej vrednosti.

4.2. PRIMERJAVA NAPOVEDI O VREDNOSTIH TREH MAKROEKONOMSKIH KAZALNIKOV ZA LETO 2003 IN POSLEDIČNO IZPOLNJEVANJE MAASTRICHTSKIH KRITERIJEV

Evropska komisija svari, da je stopnja inflacije lahko pri nekaterih državah razlog za kasnejši vstop v Evropsko monetarno unijo od pričakovanega. Na podlagi slike 5 lahko vidimo, da razen Poljske, vse države napovedujejo zmanjšanje inflacije. Kljub boljšim napovedim za leto 2003 v primerjavi z dejanskim stanjem leta 2002 pa je le ta, v primerjavi z izpolnjevanjem maastrichtskih kriterijev, še vedno previsoka v Rusiji, Sloveniji in na Poljskem. Zavidljivo stopnjo inflacije napovedujejo na Češkem (kljub nevarnosti povečanja inflacijskih stopenj zaradi zviševanja davčnih stopenj, ki bodo posledica nove davčne reforme, ki naj bi znižala proračunski primanjkljaj), v Estoniji in Bolgariji. Vprašanje pa je, ali jim bo posledično uspelo izpolniti tudi ostale maastrichtske kriterije.

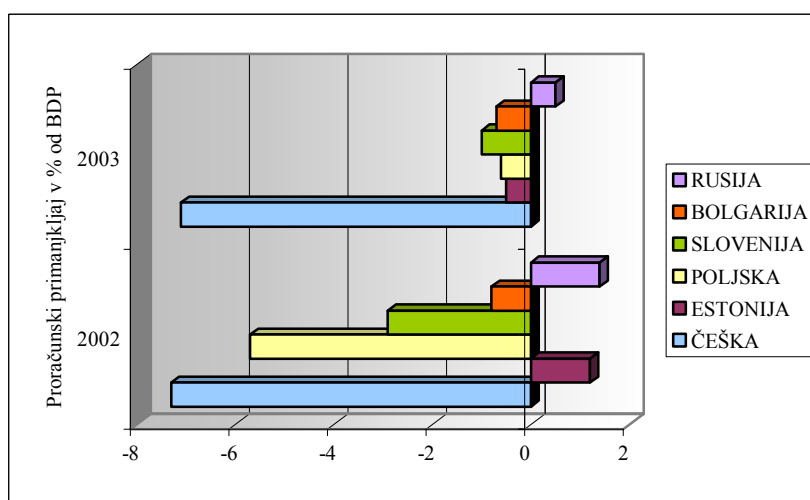
SLIKA 5: Primerjava napovedi stopnje inflacije in BDP (%) za leto 2003

VIR: Transition report update 2003, str. 69, 71.

Na Poljskem napovedujejo, da bo proračunski primanjkljaj znašal 6,0% BDP, na Češkem pa kar 7,1% BDP, kar bo tudi najvišji proračunski primanjkljaj med vsemi analiziranimi državami. Velik del proračunskega primanjkljaja je na Češkem povezan s sanacijo bank in z odlaganjem reforme pokojninskega sistema, ki temelji na »pay as you go« osnovi. Proračunski primanjkljaj okoli 1% BDP napovedujejo v Estoniji, Sloveniji in Bolgariji. Rusija edina med državami napoveduje še presežek v proračunu, ki naj bi znašal 0,5%, toda tudi tukaj ni več vprašanje časa, kdaj bo postal negativen.

SLIKA 6: Proračunski primanjkljaj v letu 2002 in napoved za leto 2003 v % od BDP

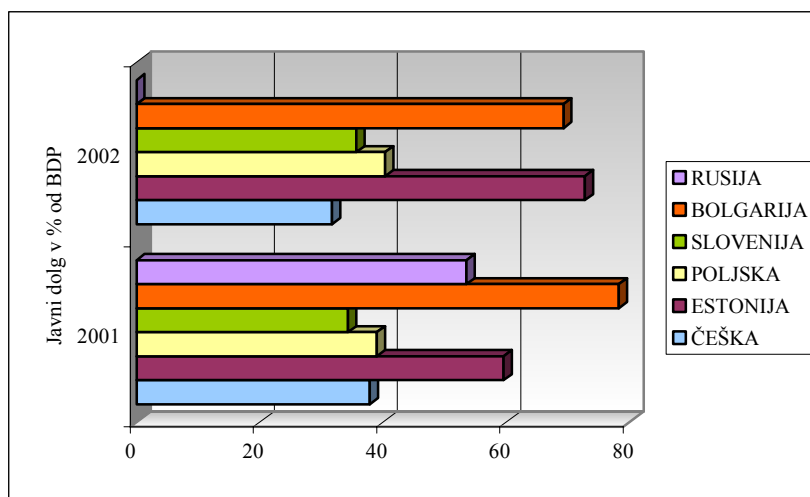

VIR: Transition report 2002, str. 20.

Pri izpolnjevanju pogoja glede javnega dolga (slika 7) nimam na voljo napovedi za leto 2003, vendar pa v poročilu »Poročilo Evropske komisije« le ta na tovrstno težavo opozarja Estonijo in Bolgarijo. V Estoniji se je namreč v letu 2002 glede na leto 2001 javni dolg povečal za 13,2

odstotni točki, in je v letu 2002 znašal 72,8%. Javni dolg se je povečal tudi na Poljskem in v Sloveniji, vendar se giblje še pod 40%. Najnižji javni dolg med analiziranimi državami ima Češka (31,7%), vendar v poročilu piše, da Češka napoveduje povečanje proračunskega primanjkljaja, kar bo verjetno s sabo potegnilo tudi povečanje javnega dolga. V Rusiji je javni dolg presegal 60% BDP v letih 1998-2000. Malo pod 60% se je spustil v letu 2001, za leto 2002 pa ni bilo podatka.

SLIKA 7: Javni dolg v letu 2001 in 2002 v % od BDP

VIR: Transition report 2002, str. 36.

Za leto 2003 vse države, razen Rusija in Bolgarija, napovedujejo povečanje BDP. Povečanje pričakujejo predvsem na osnovi povečanja pritoka tujega kapitala, ki bo posledica privatizacije in prevzemov predvsem v sektorju storitev, privatizacije bank, ki bodo povečale investicijsko povpraševanje matičnih podjetij, povečanja produktivnosti v gospodarstvu, ter pozitivnega vpliva s strani povečanja domače potrošnje. Na Češkem pričakujejo največjo gospodarsko rast doslej, predvsem kot posledico velikega priliva neposrednih tujih in razvoja glavnih izvoznih trgov, predvsem Nemčije. Vendar pa zaskrbljenost povzroča počasna fiskalna utrditev in stabilizacija javnega dolga. V Estoniji napovedujejo povečanje gospodarske rasti kot posledico fiskalne strogosti in nadaljevanja vodenja monetarne politike, ko bodo banke še naprej omogočale ugodna posojila domačemu gospodarstvu. Vendar pa vzporedno s tem opozarjajo na pregretje gospodarstva (kot posledico povečevanja domačega povpraševanja) in nevarnost ogrožanja stabilnosti v zunanje trgovinski poziciji. Poljska se je v letu 2002 uspela izogniti recesiji predvsem s povečanim izvozom in elastičnostjo domače potrošnje. Glavni problem pri ogrožanju gospodarske rasti v prihodnosti predstavlja visok proračunski primanjkljaj in napoved zmanjšanja neposrednih tujih investicij. To bi domače gospodarstvo lahko preprečilo z ugodnim lastniškim in dolžniškim financiranjem podjetij s strani domačega bančnega sektorja. Prav tako pa je vlada v začetku leta 2003 sprejela program pospeševanja izvoza na vzhodne trge (bivša Sovjetska zveza), okrepani namerava tudi konkurenčni položaj poljskih podjetij na trgih EU, izvajala pa bo tudi programe prestrukturiranja in modernizacije kmetijstva. V Sloveniji

napovedujejo povečanje gospodarske rasti v roku dveh let predvsem na podlagi povečanja izvoza v države EU. V Rusiji opozarjajo, da bo brez povečane stopnje investiranja v državi, diverzifikacije podjetij, pospešenega uvajanja strukturnih reform in padca cen nafte prišlo do še večjega padca gospodarske rasti v prihodnjih letih (Enlargement papers, 2003, str. 47, 48, 111, 56, 57; Transition report 2003, str. 50, 54, 56, 74, 78).

TABELA 7: Delež domače potrošnje v % od BDP za izbrane tranzicijske države v obdobju 1995-2002

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
ČEŠKA	5,9	7,9	2,4	-1,8	1,9	2,3	3,8	3,9
ESTONIJA	3,3	9,2	7,8	4,3	-2,9	6,5	4,9	8,2
POLJSKA	3,2	8,7	6,9	4,8	5,2	2,7	2,0	3,3
SLOVENIJA	4,0	9,1	2,0	2,8	3,3	6,0	0,8	1,7
BOLGARIJA	-0,5	-5,7	-10,0	2,6	9,3	4,9	4,5	2,6
RUSIJA	-2,8	-4,5	5,1	-2,4	-4,2	8,5	8,4	6,8

VIR: Transition report update 2003, str. 17.

Napovedi o stopnji brezposelnosti nisem mogla vključiti, ker tovrstne ocene ni bilo podane. Stopnja brezposelnosti ni eden izmed pristopnih kriterijev. Ali to pomeni, da jo lahko brez problema povečujemo na račun zniževanja inflacije in pozabimo na pojem »socialna država«? Torej: ali bodo politiki in ekonomisti pozabili na družbo na račun doseganja uspeha zavirljivih rezultatov na ekonomskem področju. Države namreč spreminjajo davčni sistem, da bi povečale davčne prihodke, predvsem na račun povečanja davčnih obremenitev prebivalstva. Na drugi strani pa zmanjšujejo proračunske izdatke, predvsem na račun zmanjšanja pokojnin, socialnih dodatkov, transferjev gospodinjstvom in malim podjetjem.

4.3. USPEŠNO ZAKLJUČEVANJE TRANZICIJSKEGA OBDOBJA NA PODLAGI USTREZNE EKONOMSKE POLITIKE

Države se pred vstopom v EU in zaključkom tranzicijskega obdobja še vedno srečujejo z različnimi težavami na ekonomskem področju (zmanjševanje gospodarske rasti, povečevanje proračunskih primanjkljajev, povečevanje javnega dolga, razmeroma visoke stopnje inflacije in povečevanje brezposelnosti). Težave, ki se pojavljajo, so res da v manjšem obsegu kot na začetku tranzicijskega obdobja, vendar v okviru ustreznega izbora naslednj ekonomskih politik predstavljajo pri vseh državah pomemben izziv.

Države so večinoma že izkoristile vse potencialne vire na področju monetarne politike in morajo rešitve za inflacijo iskati tudi na področju realnega sektorja. Slabo bi bilo, če bi za kratek čas dosegle le nominalno konvergenco, ki se sicer kaže v nizki stopnji inflacije, vendar brez realne konvergence, torej brez gospodarske rasti in konkurenčnosti. Z neprožnim gospodarstvom v okviru notranjega trga Evropske unije se bodo države na nestabilnosti in notranje spremembe

odzvale z nihanjem proizvodnje, ciklična nihanja pa bodo večja, recesije močnejše (Senjur, 2001, str. 11). Z ukrepi proti inflaciji bi lahko povečali prožnost gospodarstva. Torej znižanje inflacije je nujno, v nasprotnem primeru države ne bodo uspele fiksirati tečaja na evro, če pa ga kljub temu bodo, bo prišlo do realne apreciacije tečajev, ker bodo cene rasle hitreje v domačih državah, s čimer se bo zmanjšala izvozna konkurenčnost. S tem se bo zmanjšala gospodarska rast, kar lahko povzroči recesijo. Država, ki ima visoko inflacijo zaradi visokih in navzdol nefleksibilnih javnih izdatkov in javnofinančnega primanjkljaja, zaradi ekspanzivne denarne politike in visokih obrestnih mer nima na voljo instrumentov za morebitno ukrepanje proti recesijskim težnjam. Torej je potrebno doseči, da plače v menjalnem sektorju ne bodo rasle hitreje od produktivnosti, omejiti rast plač v nemenjalnem sektorju, omejiti požrešno javno porabo in spremeniti miselnost zaposlenih, ki jih bolj zanima povečanje plač, kot pa povečanje vrednosti delnic podjetij.

4.3.1. EKONOMSKA POLITIKA IN INFLACIJA

Večina izbranih držav si od začetka tranzicije dalje pri zniževanju inflacije pomaga s politiko deviznega tečaja (razen Slovenije, kjer je k zniževanju inflacije največ prispevalo večanje konkurence iz tujine, pa tudi restriktivna monetarna in ne preveč ekspanzivna fiskalna politika). Bližnji cilj denarne politike v obliki deviznega tečaja je bil za te države, po mnenju njihovih centralnih bank, najprimernejši bližnji cilj v času visoke inflacije, ki je bila posledica liberalizacije cen v začetku tranzicije. S pomočjo politike deviznega tečaja in drugih ukrepov centralnih bank so te države uspele znižati inflacijo iz visoke dvo in več številčne na raven okoli 10%, vendar je niso zmogle znižati na evropsko raven. Zato so se pred uvedbo evra odločile za bližnji cilj v obliki inflacije, v devizne tečaje pa vnesle več fleksibilnosti. Pred vstopom v EU morajo biti države še posebno pozorne na inflacijske pritiske, ki bodo lahko posledica naslednjih razlogov (Roter, 2003, str. 52-53):

- Prilagajanja nivoja nadzorovanih cen, ki v nekaterih državah še ne pokrivajo stroškov, in njihova liberalizacija. Utež kontroliranih cen v indeksu življenjskih potrebščin je po državah zelo različna in znaša med 13% in 30%.
- Liberalizacija cen energije, predvsem za sektor gospodinjstev, kjer so cene razmeroma nizke. Utež teh cen predstavlja 15%.
- Liberalizacija cen hrane, ki v večini tranzicijskih držav ne dosegajo povprečja Evropske unije. Tudi cene hrane imajo visoko utež (med 20% in 30%), medtem ko v Evropski uniji obsegajo okoli 15% porabe.
- V nekaterih državah bodo še prisotni šoki z davčnega področja (na primer pri usklajevanju trošarin).

- Medtem ko so cene menjalnega sektorja bolj ali manj že prilagojene evropskim, pa bo prihajalo do zviševanja cen v nemenjalnem sektorju, k čemur bo prispeval tudi Balassa-Samuelsonov učinek.²² Pritiski na višje nemenjalne cene se lahko pojavijo tudi s strani večjega povpraševanja po storitvah, do česar bo postopoma prihajalo zaradi rasti dohodkov prebivalstva.
- Rast plač, ki bodo verjetno konvergirale k evropskim, bo predstavljala dodaten inflacijski pritisk, čeprav bo ta verjetno počasen.
- Prilagajanje splošne ravni cen v tranzicijskih državah cenam v Evropski uniji. Vendar je to lahko tudi zelo dolgoročen proces.

4.3.2. EKONOMSKA POLITIKA IN GOSPODARSKA RAST

Gospodarsko rast naj bi dosegli z strukturnimi reformami. Tekom diplomske naloge sem prišla do sklepa, da ključno vlogo predstavljajo privatizacija, pokojninska in zdravstvena reforma ter ustrezna davčna reforma. Toda uspeh je nemogoč, če država za to že prej ni razvila ustreznih institucij. Denar se je zopet znašel v rokah manjšine. Družba se vedno bolj razslojuje. Zakaj se je zaustavila privatizacija v močnih monopolnih storitvenih in državnih podjetjih? Bodo na ta račun zopet obogateli družbeni izbranci? Na drugi strani so tukaj neposredne tuje investicije, ki jih tranzicijske države z vso silo želimo privabiti. Toda: ali tuj kapital brez ustreznih institucij, ki opredeljujejo njihov pomen, ne spreminja podjetij držav prejemnic le v hlapce v lastni državi. Strah me je namreč, da za novo generacijo na obzorju niso preveč lepi časi. Ker ni zadostnih ustreznih investicij in ker so stroški delovne sile vse večji, je mednarodna konkurenčnost izvoznega dela gospodarstva zelo upadla. Namesto, da bi s programom privatizacije družbenega kapitala spodbujali konkurenčno in s tem tržno obnašanje v celotnem gospodarskem in negospodarskem sektorju, in tako dvigali učinkovitost in produktivnost ter zniževali življenjske stroške, se je ta proces nekako zaustavil. Vir gospodarske rasti bi morala vsaka država zase iskati v svoji kulturi, na podlagi krepitve ključnih faktorjev uspešnosti podjetij (inovativnost, konkurenčnost, učinkovitost), s sprejemom ustrezne zakonodaje za razvoj podjetništva in prenosom znanja iz znanstvenih in izobraževalnih inštitutov v gospodarstvo, ter si tako odpreti možnost za zapolnitev marsikatere tržne niše na gospodarskem področju Evropske unije.

4.3.3. EKONOMSKA POLITIKA IN BREZPOSELNOST

Brezposelnost predstavlja v tranzicijskih državah prav tako poseben izziv v prihodnosti. Na podlagi prehoda gospodarstva iz planskega v tržni sistem, se kot posledica privatizacije in reorganizacije povečuje stopnja brezposelnosti. Predvsem je problematično povečanje brezposelnosti v vejah gospodarstva, ki so bile zelo razširjene v času planskega sistema in z vstopom v tržni sistem izgubljajo na svojem pomenu. Strah vzbujajoče je predvsem dejstvo, da

---

²² Izboljšana produktivnost menjalnega sektorja se ne prenese v nižje cene menjalnega sektorja temveč v višje plače. To se prenese še v rast plač nemenjalnega sektorja. Da bi bilo to izvedljivo, porastejo cene proizvodov in storitev nemenjalnega sektorja. S tem pride do rasti relativnih cen (kjer so relativne cene opredeljene kot cene nemenjalnega

je bil v teh sektorjih velik delež vseh zaposlenih po posameznih državah. Zmanjšuje se zaposlenost v kmetijstvu, tekstilni, usnjarski, kovinski industriji... Zaradi tega so tudi vedno bolj opazne razlike v stopnji brezposelnosti v posameznih regijah.²³ Mislim, da pri zmanjševanju brezposelnosti pozabljamo na zelo pomemben faktor znotraj vsake države, ki bi mu morali dati velik pomen in na njegovi osnovi iskati rešitve za zmanjševanje brezposelnosti. Tukaj mislim na pomen nacionalne pripadnosti in kulture vsakega naroda. Države bi morale narediti analizo, katere panoge v gospodarstvu bodo najbolj zmanjšale število zaposlenih. Potem pa se na podlagi starostne strukture zaposlenih, vrste dejavnosti in kulture odločiti, kako zmanjšati brezposelnost. Ali te panoge popolnoma opustiti in preusmerjati ljudi v panoge, ki prinašajo visoko dodano vrednost v posamezni državi oziroma predstavljajo za svet v prihodnosti največje vire zaposlitve in razvoja (informacijska tehnologija, biotehnologija, kemija, novi materiali – optična vlakna). Tukaj se lahko pojavijo problemi, kot so: nezadovoljstvo ljudi, dolge časovne dobe in veliki stroški s strani izobrazbenega prestrukturiranja. Ali pa znotraj vsake države obdržati obstoječe panoge in poiskati vire razvoja le teh s pomočjo globalizacije oziroma novih idej in virov znanja s strani tujih menedžerjev. Pri tem pa ne smemo pozabiti, da lahko vsak posameznik s spreminjanjem svoje miselnosti in z željo po iskanju virov zaposlitve veliko naredi tudi sam. Sprememba odnosa brezposelnih do iskanja zaposlitve v bolj oddaljenih regijah, interes do odpiranja malih podjetij v vsaki državi ter pravilno usmerjanje in pritiski sindikatov na gospodarske in državne institucije, bodo predstavljali pomemben ključ pri zmanjševanju tovrstnega ekonomskega in socialnega problema.

5. SKLEP

Skozi nalogo sem primerjala podatke desetletnega tranzicijskega obdobja šestih držav ter iskala in primerjala vzroke, ki so te države pripeljali do različnih uspehov pri zmanjševanju stopnje brezposelnosti, stopnje inflacije in zviševanju gospodarske rasti. Na koncu sem ugotovila, da se vsaka po svoje prebijajo skozi še vedno nezaključeno tranzicijsko obdobje in se srečujejo z različnimi krizami, ki nastopajo kot posledice neustreznih sosledij ekonomskih politik. Nisem našla modela, ki bi vsem državam, glede na različna ekonomska in politična izhodišča na začetku tranzicije, omogočil enak uspeh z enakimi ukrepi znotraj ekonomskih politik. Bistveno se mi zdi spoznanje, da je misel »Če nimaš svoje strategije, razglasi za strategijo vstop v Evropsko unijo« v veliki meri prisotna v vseh državah in zato resnična! Mislim, da uspešen zaključek tranzicijskega obdobja ne bi smel predstavljati čim hitrejši vstop v Evropsko unijo, ampak neko svojo pot, ki v prvi vrsti omogoča oblikovati notranjo strategijo v vsaki državi, ki se kasneje zlije skupaj s končno strategijo, ki jo predstavlja enakovreden konkurenčen status članice Evropske unije.

---

sektorja v primerjavi s cenami menjalnega sektorja). Rast cen nemenjalnega sektorja in s tem relativnih cen pa se prenese v povečanje inflacije (Roter, 2003, str. 20).

²³ Priloga št. 6, Tabela 17-18, str. 9.

V analizo sem vključila štiri države pristopnice (Češka, Estonija, Poljska in Slovenija), ki veljajo za bolj uspešne med tranzicijskimi državami in se bodo Evropski uniji priključile 1. maja 2004. Primerjala sem jih z Bolgarijo, ki se bo Evropski uniji priključila leta 2007, saj ji zaradi doseganja slabših rezultatov na začetku tranzicije vstop skupaj z ostalimi državami leta 2004 ni dovoljen. Toda na podlagi primerjave podatkov desetletnega tranzicijskega obdobja sem ugotovila, da sedaj, pred vstopom v Evropsko unijo, izbrane države s statusom pridruženih članic na različnih področjih celo zaostajajo za Bolgarijo; Poljska ima višjo stopnjo brezposelnosti, Slovenija višjo stopnjo inflacije, vse izbrane države z izjemo Estonije dosegajo nižjo gospodarsko rast, Češka in Poljska močno presegata maastrichtski kriterij o proračunskem primanjkljaju. Prav tako podatki o deležu neposrednih tujih investicij v posameznih državah implicirajo na dejstvo, da še nobeni analizirani državi ni uspelo vzpostaviti stabilnega makroekonomskega in političnega okolja. Torej kriza na začetku tranzicije, ki jo je imela Bolgarija pred uvedbo denarne uprave, ni bila tako kritična. Ko je enkrat inflacija v mejah okoli desetih odstotkov, je bolj pomembno čim hitreje izvajanje strukturnih reform. Do te ugotovitve sem prišla tudi s primerjavo poteka tranzicije v Rusiji, kjer prevelik vpliv komunizma na političnem področju onemogoča izvajanje strukturnih reform in posledično zavira razvoj podjetništva. Upam, da bodo sedaj, ko je na volitvah 7. 12. 2003 zmagala stranka Združena Rusija pred komunisti, lahko začeli z hitrejšim in učinkovitejšim izvajanjem reform. Sedaj, pred vstopom v Evropsko unijo, bi morale države dati priložnost lastnemu gospodarstvu, da se podjetja povežejo med seboj (grozdi), ali da se razvijejo ob pomoči tujih strateških partnerjev, ki si jih ne bodo podredili. Torej imeti oblikovan zakon o konkurenci, ki zahteva, da agencija za varstvo konkurence preuči vpliv strateških partnerjev na oblikovanje konkurenčnega vpliva gospodarstva. Tako bodo lahko privabile učinkovite neposredne tuje investicije, ki bodo povečale konkurenčnost domačih podjetij, zmanjšale riziko propada podjetij ter posledično povečevanje brezposelnosti, in tako kot glavni vir povečevanja gospodarske rasti uresničile svoj namen. Poleg tega morajo države zaradi izgube suverenosti pri vodenju monetarne in tečajne politike ob vstopu v Evropsko monetarno unijo razviti ustrezno fiskalno politiko, ki jim bo vir za urejanje domačih gospodarskih neskladij, ter razviti lokalna gospodarska območja (Poljska). Tem mora država pomagati s pomočjo subvencij, da bodo dosegala ustrezno gospodarsko rast in stopnjo zaposlenosti, da ne bo prihajalo do prevelikih razlik znotraj države, ki bodo razlog za celotna gospodarska neravnovesja. Vem, da bo z vstopom v Evropsko unijo pritekal nov kapital, vprašanje pa je, kako in kam ga bodo posamezne države investirale. Če ga bodo vlagale v človeški kapital, ki bo znal svoje znanje prenesti v razvoj izdelkov z visoko dodano vrednostjo namenjenih izvozu, mislim, da vse države lahko odprejo vrata uspešni konkurenčni prihodnosti.

Na koncu sem prišla do ugotovitev, da so bili začetni vzroki za razlike v večji meri odvisni od vplivov prejšnjega političnega in gospodarskega sistema. Sedaj, z vstopom držav članic v Evropsko unijo 01.05.2004, pa se bo pokazala uspešnost vodenja ekonomskih politik znotraj posameznih držav, ki bo vzrok za razlike v konkurenčnem vstopu posameznih držav v Evropsko unijo in kasneje tudi v Evropsko monetarno unijo. Tako se ne strinjam z avtorji, ki so države razvrstili med uspešne in neuspešne po nekaj letih poteka tranzicije. Lahko rečem le, da so države pristopnice toliko bolj uspešne le zaradi tega, ker jim uspešnost pri izpolnjevanju

pristopnih kriterijev omogočila hitrejši vstop v Evropsko unijo. Vprašanje pa je, kako bodo to priložnost uspele izkoristiti. Neuspešen zaključek tranzicijskega obdobja bo, po mojem mnenju, predstavljal nekonkurenčen vstop v Evropsko unijo, ko bodo države kot podrejene članice unije peljale svojo barko v smeri stalnega prilagajanja in podrejanja, ki bosta implicirala njihov razvoj in politiko.

6. LITERATURA

1. August-Biljan Maja: *Unemployment trends in the Countries of Eastern and Central Europe. Transitional impacts and the EU enlargement complexity* (Kumar Andrej, Vinko Kandžija), Ljubljana: Faculty of Economics, 2002, str. 81-85.
2. Backe Peter, Pautola Nina: *Currency Boards in Central and Eastern Europe: Past Experience and Future Perspectives*. Focus on Transition I/1998. Vienna: Oesterreichische Nationalbank, 1998, str. 72-112.
3. Blanchard et. al.: *The Transition in Eastern Europe – Country Studies*. National Bureau of Economic Research, Chicago, 1994. 271 str.
4. Bole Velimir: *Denarna politika v času odštevanja*. Ljubljana: Ekonomski inštitut pravne fakultete, 2003. 21 str.
5. Choudhri Ehsan U., Hakura Dalia S.: *International Trade and Productivity Growth: Exploring the sectoral effects*. IMF Staff Paper, 2000. 24 str.
6. Cottrell Robert: *Higher inflation causes concern*. Financial Times, april 2002, str.10.
7. Dale Rasa: *Currency Boards*. Review of Economies in Transition, 1997, 3, str. 23-37.
- De Broeck Mark, Koen Vincent: *The great Contractions in Russia, the Baltics and the Other Countries of The Former Soviet Union: A View from Supply Side*. Washington: International Monetary Fond, 2000, str. 37.
8. Drenovec Franc: *Različni pogledi na ekonomske politike v tranziciji*. Prikazi in analize, Ljubljana, 10(2002), 2, str. 5-22.
9. Encoh Charles, Gulde Anne-Marie: *Are Currency Boards a Cure for All Monetary Problems?* Finance and Development, 1998, 10, str. 36-43.
10. Enlargement papers: *Progress towards meeting economic criteria for accession: The assessment from the 2002 Regular report – number 10*. Directorate General for Economic and Financial Affairs, 2002. 160 str.
11. Fisher Stanley, Sahay Ratna: *The transition Economies After Ten Years*. IMF Working Paper, Februar 2000. 45 str.
12. Fisher Stanley, Sahay Ratna, Vegh Carlos A. : *Stabilization and Growth in Transition Economies: The Early Experience*. The journal of Economic Perspectives, Minneapolis, Februar 1996, str. 45-66.

13. Havrylyshyn Oleh, Van Rooden Ron: *Institutions Matter in Transition, but so do Policies*. IMF Working paper, September 1998, str. 37.
14. Hayek Friderich August von: *Pot v hlapčevstvo*. Ljubljana, Državna založba Slovenije, 1991.
261 str.
15. *Inflation Targeting in Transition Economies*. Prague: Czech National Bank, 2000, 202. str.
16. Janaček Kamil: *The Czech Economy in 2002 and Prospects for 2003*. Czech Business and Trade, Agency for the Development of Industry of the Czech Republic, 2003, No. 3-4, str. 4-35.
17. Jazbec Boštjan: *Macroeconomic Stabilization and Capital Inflows in Transition Economies*, Working paper št. 89. Ljubljana: Ekonomska fakulteta: RCEF, September 1999, str. 15.
18. Jazbec Boštjan: *Makroekonomija prehoda – delovni zvezek št. 116*. Ljubljana: Raziskovalni center Ekonomske fakultete, 2001, str. 65.
19. Judy Richard W.: *Currency Boards: An Idea Whose Time Has Come?* CIPE- Center for International Private Enterprise, 1995. (URL:<http://www.cipe.org/e15/guest.html>).
20. Jurančič Iztok: *Ali inflacija ali odpuščanje*. Gospodarski vestnik, 10-16 marec 2003, str. 27-29.
21. Kmet Rotija: *Zunanje neravnovesje in ekonomska politika v obdobju tranzicije (primer Češka, Madžarska in Poljska z možnimi zaključki za Slovenijo)*. Delovni zvezek ZMAR, 2000, str. 17-27.
22. Kowalewski Pavel: *From Float Towards the Hard Peg – Is There an Alternative for the Membership in ERM2? ACE PHARE conference in September 2001 »Alternatives of Exchange Rate Regime in Advanced Transition Economies«*. (URL: <http://icegec.org>), 20.08.2002
23. Kumar Andrej, Bovha Simona, Aristovnik Aleksander: *Mednarodna Ekonomika – vaje*, Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2000. 130 str.
24. Lavigne Marie: *From Socialist Economy to Market Economy*. Houndmills: Macmillan Press, 1999. 328 str.
25. Lavrač Vladimir : *EMU in pridružene države*. Bančni vestnik, Ljubljana, 1999, 7-8, str. 15-20.
26. Maier Zvonka: *Poljska: Aktualne Informacije*. (URL: <http://www.gzs.si/Nivo3.asp?ID=9559>), 28.10.2003, str. 1-2.
27. Marecki Lukasz, Wieloch Maciej: *Rapid Economic growth and increasing Unemployment: The case of Poland*. Transitional impacts and the EU enlargement complexity (Kumar Andrej, Vinko Kandžija), Ljubljana: Faculty of Economics, 2002, str. 75-81.
28. Margolin Ruslan: *The Russian Financial Crisis: From Craze to Crash*. The Stern Journal, 2000, str. 9-17.
29. Mayer, Padilla: *Zakaj je gospodarska rast manjša*. Finance, Ljubljana, 2002, 232, str. 5.

30. Mramor Dušan: *Primary Privatization Goal in Economies in Transition*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1996. 17 str.
31. Perrin Christopher : *Privatization. CA IB Corporate Finance*- Co- published by bank Austria
Creditanstalt Group, 2002, str. 10-20.
32. Petrovčič Vida: *Do kod še znižati inflacijo?* Gospodarski vestnik, Ljubljana, 21 julij 2003, str. 22-25.
33. Pohl Gerhard et. al.: *Privatization and restructuring in Central and Eastern Europe: Evidence and Policy Options*. World Bank Technical Paper, 1997, avgust. 46 str.
34. Repovž Matija: *Pameten pri tolarju, ne pri stotinu*. Delo-sobotna priloga, Ljubljana, marec 2003, str. 4-6.
35. Rogina Davorin: *Delo na daljavo – priložnost ali izziv*. Revija Podjetnik, Ljubljana, oktober 1999, str. 52.
36. Rojec Matija, Šušteršič Janez: *Razvojna vloga in politika do neposrednih tujih investicij v Sloveniji*, IB revija, UMAR, Ljubljana, januar 2002, str. 81.
37. Roter Mojca: *Inflacija in kvantitativna teorija denarja v tranzicijskih državah* – magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2003. 94 str.
38. Ruhl Cristof: *Transition Economies in Year Eight: Growth prospects*. Ljubljana: Open society institute, 1998, str. 17-44.
39. Senjur Marjan: *Gospodarska rast in razvojna ekonomika*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1993. 537 str.
40. Senjur Marjan: *Inflacijska malomarnost*. Gospodarski vestnik, Ljubljana, 9. avgust 2001, str. 11.
41. Srebotnjak Klemen: *Relativne cene in inflacija v Sloveniji*. Bančni vestnik-revija za denarništvo in bančništvo, Ljubljana, december 2002, str. 10-16.
42. Stern Nicholas: *The future of the Economic Transition*. EBRD Working Paper 1998, julij, str. 16.
43. Sutela Pekka: *The Financial Crisis in Russia*. BOFIT Discusion Paper št. 11. Helsinki: BOFIT, 1999. 14 str.
44. Urbanija Anamarija: *Dežela tveganj in izzivov, pa tudi priložnosti*. Gospodarski vestnik, Ljubljana, september 2003, str. 20-23.
45. Valdivieso M. Luis: *Macroeconomic Developments in the Baltics, Russia, and other Countries of the Former Soviet Union*, 1992-97. International Monetary fund, Washington DC, 1998, str. 30.
46. Zagorac Željka : *Z aktivno politiko zaposlovanja nad brezposelnost*. Finance, Ljubljana, 28.02.2002, str. 6.
47. Zajc Peter: *Denarna uprava – magistrsko delo*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2000. 79 str.

7. VIRI

1. Employment and Labour market in Central European countries: Population and social conditions. Luxembourg: Office or Official Publications of the European Communities, 2002. 64 str.
2. Iz dejavnosti.
(URL:<http://www.ess.gov.si/html/elementi-okvirjev/F-dejavnost.htm>), 28.10.2003
3. New Social Policy Strategy – Employment Policy.
(URL:<http://www.mlsp.government.bg/en/docs/strategy/index.htm>), 17.11.2003
4. Russian Federation: Statistical Appendix. IMF Country Report No. 03/145, May 2003. 43 str. (URL:<http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2003/cr03145.pdf>), 15.10.2003
5. Transition report 2002 – Agriculture and rural transition. London: EBRD, 2002. 220 str.
Transition report 2003 – Transition report update 2003. London: EBRD, May 2003. 163 str.
World Economic Outlook. IMF, 2000, str. 36

SLOVAR

A monetary overhang – monetarni previs

Abundant – obilen

Banking Department – bančni oddelek

Central European Free Trade Agreement (CEFTA) – srednjeevropski sporazum o prosti trgovini

Credibility enhancing effect – krepitev kredibilnosti

Currency board – denarna uprava

Exchange rate misalignment – tečajna neskladja

Exchange rate based disinflationary policy – protiinflacijska tečajna politika

Fiscal austerity – fiskalna strogost

Gradual reforms – gradulane (postopno izvajane) reforme

Having surpassed – preseči

Incipient financial markets – finančni trgi v zgodnji fazi razvoja

Inflationary bias – inflacijski pritiski

Issue Department – izdajateljski oddelek

Limited central banking expertise – omejeno centralno-bančno znanje

Management-employee buy-outs – menedžersko-delavski odkup

Nominal anchor of stabilization program – nominalno sidro stabilizacijskega programa

Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) – Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj

Radical reforms – radikalne (korenite) reforme

Syllabus – učni načrt

Slow fiscal consolidation – počasno fiskalno ravnovesje

To augment – povečati se

To exacerbate – poslabšati položaj

To foster growth – povečati gospodarsko rast

To impede – preprečiti

Unremitting vigilance – ponavljajoča pazljivost

PRILOGE

PRILOGA ŠT. 1

TABELA 1: Brezposelnost v izbranih tranzicijskih državah v obdobju od 1992 - 2002

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
ČEŠKA	2,6	3,5	3,2	2,9	3,5	5,2	7,5	9,4	8,8	8,9	9,8
ESTONIJA	1,6	5,0	7,6	9,7	10,0	9,6	9,8	12,2	13,6	12,6	10,4
POLJSKA	14,3	16,4	16,0	14,9	13,2	8,6	10,4	13,0	15,1	17,3	18,1
SLOVENIJA	8,3	13,3	9,1	7,4	7,3	7,1	7,6	7,4	7,2	5,9	6,5
BOLGARIJA	15,6	16,4	20,5	14,7	13,7	15,0	16,0	17,0	16,4	19,5	16,8
RUSIJA	4,7	5,5	7,8	8,5	9,6	10,8	11,9	12,6	10,5	9,0	

VIR: Transition report 2002, str. 58.

TABELA 2: Inflacija v izbranih tranzicijskih državah v obdobju 1992-2002

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
ČEŠKA	11,1	20,8	9,9	9,1	8,8	8,5	10,7	2,1	3,9	4,7	2,3
ESTONIJA	1760,0	89,8	47,7	29,0	23,1	11,2	8,1	3,3	4,0	5,8	3,8
POLJSKA	43,0	35,3	32,2	27,8	19,9	14,9	11,8	7,3	10,1	5,5	2,1
SLOVENIJA	207,3	32,9	21,0	13,5	9,9	8,4	7,9	6,1	8,9	8,4	7,4
BOLGARIJA	82,0	73,0	96,3	62,0	123,0	82,0	22,2	0,7	9,9	7,4	6,1
RUSIJA	1526,0	875,0	331,4	197,7	47,8	14,7	27,6	86,1	20,8	21,6	16,3

VIR: Transition report 2002, str. 60.

TABELA 3: Rast BDP v izbranih tranzicijskih državah v obdobju 1992-2002

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
ČEŠKA	-0,5	0,1	2,2	5,9	4,3	-0,8	-1,0	0,5	3,3	3,3	2,5
ESTONIJA	-14,2	-8,8	-2,0	4,3	3,9	9,8	4,6	-0,6	7,1	5,0	4,0
POLJSKA	2,6	3,8	5,2	7,0	6,0	6,8	4,8	4,1	4,0	1,0	1,0
SLOVENIJA	-5,5	2,8	5,3	4,1	3,5	4,6	3,8	5,2	4,6	3,0	2,7
BOLGARIJA	-7,2	-1,5	1,8	2,9	-9,4	-5,6	4,0	2,3	5,4	4,0	4,0
RUSIJA	-18,6	-13,0	-13,5	-4,1	-3,4	0,9	-4,9	5,4	8,3	4,9	4,1

VIR: Transition report 2002, str. 59.

PRILOGA ŠT. 2

TABELA 4: Proračunski primanjkljaj ali presežek v % od BDP za izbrane tranzicijske države

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
ČEŠKA	-3,1	0,5	-1,2	-1,1	-1,7	-2,1	-2,4	-2,8	-4,4	-5,1	-7,3	-7,1
ESTONIJA	...	...	1,3	-1,3	-1,5	2,2	-0,3	-4,6	-0,7	0,4	1,2	-0,5
POLJSKA	-4,9	-2,4	-2,2	-3,1	-3,3	-3,1	-3,2	-3,7	-3,2	-5,4	-5,7	-6,0
SLOVENIJA	0,3	0,6	-0,2	-0,3	-0,2	-1,7	-1,4	-0,9	-1,3	-1,2	-2,9	-1,0
BOLGARIJA	-2,9	-8,7	-3,9	-5,7	-10,3	-2,0	1,3	0,2	-0,6	-0,6	-0,8	-0,7
RUSIJA	-18,9	-7,3	-10,4	-6,1	-8,9	-8,0	-8,0	-3,3	3,0	2,9	1,4	0,5

VIR: Transition report update 2003, str. 20.

Opomba: Za leto 2003 sem upoštevala napovedi EBRD.

TABELA 5: Javni dolg v % od BDP v izbranih državah od leta 1995 do 2002

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
ČEŠKA	31,8	36,1	40,3	42,2	41,1	41,6	37,9	31,7
ESTONIJA	17,5	35,2	55,5	56,0	55,4	58,6	59,6	72,8
POLJSKA	38,0	53,3	36,6	37,6	42,1	42,9	39,0	40,4
SLOVENIJA	15,7	15,8	21,1	22,6	25,1	26,9	34,3	35,7
BOLGARIJA	77,4	97,0	93,7	80,6	78,7	82,3	78,3	69,3
RUSIJA	43,8	39,7	38,4	70,2	95,8	66,2	53,6	...

VIR: Transition report 2002, str. 67.

TABELA 6: Neposredne tuje investicije v izbranih državah v milijon dolarjih (1992-2002)

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Kumulativa NTI (1989-2002)
ČEŠKA	983	563	749	2.526	1.276	1.275	3.591	6.234	4.943	4.820	8.226	5.000	35.186
ESTONIJA	80	156	212	199	111	130	574	222	324	343	185	200	2.535
POLJSKA	284	580	542	1.134	2.741	3.041	4.966	6.348	8.171	6.928	3.700	6.000	38.552
SLOVENIJA	113	111	129	161	167	303	221	59	71	371	1.790	230	3.437
BOLGARIJA	41	40	105	98	138	507	537	789	1.003	641	430	900	4.390
RUSIJA	...	...	409	1.460	1.657	1.679	1.496	103	-496	-137	0	2.500	7.171

VIR: Transition report 2002, str. 37.

PRILOGA ŠT. 3

BREZPOSELNOST GLEDE NA STAROST IN IZOBRAZBO

TABELA 7: Brezposelnost v Bolgariji glede na starost in izobrazbo v letih 1999-2001

BOLGARIJA	1999	2000	2001
Brezposelnost glede na starost			
15-24 let		33,3	39,9
25-54 let		14,6	17,6
55-64 let		12,2	18,4
Brezposelnost glede na izobrazbo			
končana osnovna šola		25,0	33,1
končana srednja šola		15,8	19,4
končana fakulteta		6,7	8,8

VIR: Employment and labour market in Central European countries, 2002, str. 48.

TABELA 8: Brezposelnost na Češkem glede na starost in izobrazbo v letih 1999-2001

ČEŠKA	1999	2000	2001
Brezposelnost glede na starost			
15-24 let	16,6	17,0	16,3
25-54 let	7,4	7,8	7,2
55-64 let	4,9	5,3	4,4
Brezposelnost glede na izobrazbo			
Končana osnovna šola	20,7	22,6	21,5
Končana srednja šola	7,7	7,8	7,1
Končana fakulteta	3	3,0	2,5

VIR: Employment and labour market in Central European countries, 2002, str. 49.

TABELA 9: Brezposelnost v Estoniji glede na starost in izobrazbo v letih 1999-2001

ESTONIJA	1999	2000	2001
Brezposelnost glede na starost			
15-24 let	22,1	23,7	24,5
25-54 let	11,2	12,8	11,5
55-64 let	6,1	8,2	8,6
Brezposelnost glede na izobrazbo			
končana osnovna šola	20,4	25,3	18,6
končana srednja šola	12,6	14,7	13,3
končana fakulteta	6	5,0	8,0

VIR: Employment and labour market in Central European countries, 2002, str. 50.

TABELA 10: Brezposelnost na Poljskem glede na starost in izobrazbo v letih 1999-2001

POLJSKA	1999	2000	2001
Brezposelnost glede na starost			
15-24 let	29,6	35,7	41,5
25-54 let	10,6	14,2	16,0
55-64 let	7,3	9,7	10,1
Brezposelnost glede na izobrazbo			
Končana osnovna šola	17,0	21,5	23,9
Končana srednja šola	12,7	17,0	19,4
Končana fakulteta	3,2	5,5	5,6

VIR: Employment and labour market in Central European countries, 2002, str. 54.

TABELA 11: Brezposelnost v Sloveniji glede na starost in izobrazbo v letih 1999-2001

SLOVENIJA	1999	2000	2001
Brezposelnost glede na starost			
15-24 let	18,5	16,4	15,7
25-54 let	6,1	5,8	4,6
55-64 let	3,7	6,1	4,8
Brezposelnost glede na izobrazbo			
Končana osnovna šola	9,9	10,6	8,9
Končana srednja šola	7,5	6,9	5,5
končana fakulteta	3	2,2	2,3

VIR: Employment and labour market in Central European countries, 2002, str. 56.

TABELA 12: Brezposelnost v Rusiji glede na starost v letih 1999-2001

RUSIJA	1999	2000	2001
Brezposelnost glede na starost			
POD 20 let	7,1	5,8	6,0
20-24 let	8,8	8,0	7,2
25-54 let	10,2	9,5	8,7
55-59 let	11,0	10,8	8,8
60-64 let	11,0	11,3	10,1
65-72	12,0	11,3	10,1

VIR: Russian Federation, 2003, str. 15.

PRILOGA ŠT. 4

OCENA POTEKA PRIVATIZACIJE IN STRUKTURNIH REFORM V IZBRANIH DRŽAVAH

TABELA 13: Ocena napredka pri privatizaciji podjetij

TRANZICIJSKE DRŽAVE	ŠT. PREBIVALCEV (v mio)	PODJETNIŠTVO		
		PRIVATIZACIJA VELIKIH PODJETIJ	PRIVATIZACIJA MALIH PODJETIJ	REORGANIZACIJA JAVNEGA SEKTORJA
ČEŠKA	10,3	4	4+	3+
ESTONIJA	1,4	4	4+	3+
POLJSKA	38,7	3+	4+	3+
SLOVENIJA	2	3	4+	3
BOLGARIJA	8,1	4-	4-	2+
RUSIJA	145,5	3+	4	2+

VIR: Transition report 2002, str. 20.

TABELA 14: Ocena napredka pri liberalizaciji zunanje trgovine

TRANZICIJSKE DRŽAVE	ZUNANJA TRGOVINA		
	LIBERALIZACIJA CEN	RAZVITOST ZUNANJE TRGOVINE	KONKURENČNOST
ČEŠKA	3	4+	3
ESTONIJA	3	4+	3-
POLJSKA	3+	4+	3
SLOVENIJA	3+	4+	3-
BOLGARIJA	3	4+	2+
RUSIJA	3	3	2+

VIR: Transition report 2002, str. 20.

TABELA 15: Ocena poteka razvoja finančnih institucij in infrastrukture

TRANZICIJSKE DRŽAVE	INSTITUCIJE		INFRASTRUKTURA
	REFORME BANČ. SEKTORJA IN LIBERALIZACIJA OBRETNIH MER	RAZVOJ NEFINANČNIH INSTITUCIJ IN ZAVAROVAL.	RAZVOJ INFRASTRUKTURE
ČEŠKA	4-	3	3
ESTONIJA	4-	3+	3+
POLJSKA	3+	4-	4-
SLOVENIJA	3+	3-	3+
BOLGARIJA	3+	2+	3-
RUSIJA	2	2+	2+

VIR: Transition report 2002, str. 20.

KLASIFIKACIJSKI SISTEM TRANZICIJSKIH INDIKATORJEV (EBRD):

PRIVATIZACIJA VELIKIH PODJETIJ	
1	Majhen delež privatnega lastništva
2	Nekaj prodaj zaključenih
3	Več kot 25% delež velikih podjetij v privatnem lastništvu
4	Več kot 50% delež v privatnem lastništvu z velikim napredkom pri upravljanju
4+	Več kot 75% v privatnem lastništvu z ustreznim upravljanjem (značilno za razvite države)
PRIVATIZACIJA MALIH PODJETIJ	
1	Majhen napredek.
2	Velik delež privatiziran
3	Obsežen program skoraj pripravljen na izvedbo
4	Zaključena privatizacija malih podjetij
4+	Razvitost značilna za razvite države
RESTRUKTURIRANJE JAVNEGA SEKTORJA	
1	Mehke proračunske omejitve
2	Stroga kreditna in subvencijska politika
3	Velik napredek pri vzpostavljanju proračunskega ravnovesja
4	Velik delež investicij za razvoj podjetništva
4+	Značilno za razvite države (učinkovit vladni nadzor preko finančnih Institucij na trgu)
LIBERALIZACIJA CEN	
1	Večino cen kontrolira vlada
2	Cenovna kontrola nekaterih pomembnih produktov
3	Velik napredek pri liberalizaciji cen
4	Obsežna liberalizacija cen (cene zrcalijo gospodarske stroške)
4+	Značilno za razvite države (ustrezno oblikovanje cen se zrcali v ekonomski učinkovitosti)
ZUNANJA TRGOVINA	
1	Velik obseg uvoznih in izvoznih omejitev
2	Majhna liberalizacija uvožno/izvoznih omejitev
3	Skoraj povsem odpravljene vse količinske in administrativne omejitve
4	Popolna odprava vseh omejitev (razen za kmetijske izdelke)
4+	Značilno za razvite države (brez carinskih omejitev, članica Svetovne trgovinske organizacije)

POLITIKA KONKURENČNOSTI

- 1 Brez konkurenčnih zakonov in institucij
- 2 Vzpostavljen zakon in institucije za razvoj konkurenčnosti
- 3 Razvito konkurenčno okolje
- 4 Ukrepi na področju razvoja konkurenčnosti in preprečevanja izkoriščanja trga
- 4+ Značilno za razvite države (efektivna politika konkurenčnosti, neoviran vstop na vsa tržišča)

BANČNA REFORMA IN LIBERALIZACIJA OBRESTNIH MER

- 1 Majhen napredek
- 2 Velik napredek pri liberalizaciji obrestnih mer in kreditov
- 3 Velik napredek predvsem pri financiranju privatnega sektorja in velik delež uspešno privatiziranih bank
- 4 Velik napredek pri uvajanju BIS standardov
- 4+ Značilno za razvite države (popolna konvergenca z BIS standardi in popolnoma konkurenčen bančni sistem)

INFRASTRUKTURA

Lestvica gre od 1 do 4, pri čemer ena pomeni majhen, štiri pa velik napredek pri razvoju infrastrukture. Plus pred številko pomeni, da smo osnovi dodali 0.3, minus pa, da smo ji isto vrednost odvzeli (primer: 2,6 se tretira kot 2+, 2,8 pa kot 3-).

Vir: Transition report 2003, str. 21.

PRILOGA ŠT. 5

ZAČETNE TRANZICIJSKE RAZMERE

TABELA 16: Začetne tranzicijske razmere v izbranih državah in datum začetka tranzicije

	Delež industrije v BDP v letu 1990	Bogatost z naravnimi viri	Leta pod centralnim planiranjem	Trgovina s CMEA (% BDP)	Delež vpisa v srednje šole v predtranzicijskem letu	Razdalja do Duesseldorfa	Leto začetka tranzicije	Datum začetka stabilizacijskega programa
ČEŠKA	0,58	Slabo	42	6,0	0,91	559	1991	jan. 91
ESTONIJA	0,44	Slabo	51	30,2	1,00	1.449	1992	jun. 91
POLJSKA	0,52	Srednje	41	8,4	0,82	995	1990	jan. 90
SLOVENIJA	0,44	Slabo	46	4,0	0,90	815	1990	feb. 92
BOLGARIJA		Slabo	43	15,0	0,75	1.574	1991	feb. 91
RUSIJA	0,48	Bogato	74	11,1	0,91	2.088	1992	apr. 95

VIR: World Economic Outlook 2000, str. 36.

PRILOGA ŠT. 6

BREZPOSELNOST PO REGIJAH

TABELA 17: Brezposelnost po regijah glede na najvišjo in najnižjo stopnjo brezposelnosti v Bolgariji, na Poljskem in Češkem v obdobju 1999-2002

DRŽAVA	REGIJA	STOPNJA BREZPOSELNOSTI			DOLGOROČNO BREZPOSELNI (%)
		VSI 15-64 (%)	MOŠKI 15-64 (%)	ŽENSKE 15-64 (%)	
BOLGARIJA	Severo-vzhod	30,4	31,6	29	76
	Jugo-vzhod	15,5	16,4	14,6	58,5
POLJSKA	Dolnoslasko	24,3	22,4	26,5	55
	Malopolsko	13,3	11,8	14,9	52,7
ČEŠKA	Ostravsko	15,3	12,7	18,4	58,3
	Praga	3,7	3,1	4,4	34,6

VIR: Employment and labour market in Central European countries, 2002, str. 58-60.

Opomba: Za izbrane države v tabeli sem se odločila, ker je v Bolgariji in na Poljskem problem brezposelnosti zelo velik. Za primerjavo pa sem vzela še Češko, kjer je problem malo manjši, vendar v zadnjih treh letih tudi tu narašča.

TABELA 18: Brezposelnost po regijah v Rusiji glede na najvišjo in najnižjo stopnjo brezposelnosti v obdobju 1999-2001

RUSIJA	REGIJA	1999	2000	2001
	Centralna regija-Moskva	5,6	3,8	2,1
Severno-Kavkaška regija	32	32	34,9	

VIR: Russian Federation, 2003, str. 13,14.

PRILOGA ŠT. 7

NAPOVEDI STOPNJE INFLACIJE IN BDP V IZBRANIH TRANZICIJSKIH DRŽAVAH ZA LETO 2003

TABELA 19: Napovedi stopnje inflacije in BDP za leto 2003

	STOPNJA INFLACIJE	BDP (%)
ČEŠKA	2,1	3,5
ESTONIJA	3,9	4,5
POLJSKA	4,0	3,0
SLOVENIJA	5,5	4,0
BOLGARIJA	3,8	4,0
RUSIJA	11,5	3,8

VIR: Transition report 2003, str. 69, 71.

Opomba: Za leto 2003 sem upoštevala napovedi EBRD.